

A királyért és a királyságért.

A Tisza-kormány első politikai tette a király megsértéséről és a királyság intézményének megtámadásáról szóló törvény, amelynek szentesítésétől már csak napok választanak el. Különös beismerése az új kormánynak a maga népszerűtlenségéről, hogy nincs sietősebb dolga, mint megvédeni a koronát azok ellen a támadások ellen, amelyeket éppen a kormány kinevezése hívott ki ez ország független közvéleménye részéről. Valóban, e kormány kinevezése az a határpont, amelyen fel kell adni azt a reményt, hogy preventive lehessen valamit tenni az egyre növekvő dinasztiaellenes áramlat ellen és amelyen átlépve már csak a legszigorúbb represszió lehet a fegyvere azoknak, akiknek ezen ármalatok legyőzése érdekükben áll. Meddő kérdés, nem lett volna-e mégis célszerűbb a repressziónál az okos preventio, nem tettek volna-e a dinasztianak és az országnak hasznosabb szolgálatot azok a politikusok, akik megadva a népnek azt, ami a népet megilleti és ami neki királyi szóval meg volt Ígérve, könnyűszerrel biztosíthaták volna a fejedelemnek is azt a vér- és pénz-áldozatot, amire a külpolitikai viszonyok kényszerítő hatása alatt népeivel szemben igényt formál. Ezt a kérdést a következmények fogják eldönteni, mert végeredményében mégis csak igaz a mondás, hogy minden országnak olyan kormánya van, amilyent megérdemel.

Minket az egész ügy tisztán abból a szempontból érdekel, hogy a körülmények szerencsétlen alakulásánál fogva most már közszabadságainknak egyébként sem nagy kiterjedésű birtokállományában vagyunk megtámadva és kénytelenek vagyunk felvenni az önvédelmi harcot, mert ennek a támadásnak folytatása is lesz a dolgok fejlődésének kényszerúségénél fogva.

Az új törvény szerint nemcsak az büntetendő, aki a király ellen sértést követ el, hanem az is, aki a király tényeit sértő módon bírálja. Hiába erősíti az indokolás, hogy ez csak „törvényes magyarázata, szabatos kifejtése a Btk. 140. §-ában már meghatározott tényálladéknak”. Lényegében mégis csak a bírálat szabadságának megszorítását foglalja magában ez a rendelkezés, mert a bíróság önkényes felfogásától teszi függővé, hogy a bírálatnak milyen módját tartja sértőnek és következésképpen büntetendőnek. S egy olyan országban, ahol a királyságot a hivatalos felfogás Isten

kegyelméből származtatja β ahol a király személye egyébként is különös büntetőjogi védelemben részesül, az a kérdés, hogy hol vajl az a határvonal, amelyen túl a király tényeinek bírálata már sértővé válik, nem fog a sértés fogalmának általános ismertetőjelei szerint meghatározatni. Nekünk, szabadgondolkodóknak, semmi különös okunk vagy kedvünk nincsen a király tényeit bírálni, mert hiszen meggyőződésünk szerint a történelem nem egyes embereknek a csinálmánya, tőlünk egyformán távol áll a hősök tisztelete és a bűnbakok üldözése. De ha már éppen erről a kérdéstről van szó (aminthogy ezt a kérdést teljes lehetetlenség elvileg kizárni az összes felvethető kérdések sorából), akkor igenis ugyanazt a szabadságot követeljük a magunk és mások számára is ezen a téren, mint bármely másrendű kérdésben. Emberi cselekedetekről lévén szó, ezeknek megbírálása az emberre vonatkozó összes tudományos és gyakorlati ismereteink szerint kell, hogy történjék. Az antropológiának, fiziológiának és pszichológiának, nemkülönben a patológiai tudományoknak nincs az a szempontja, amelynek alkalmazása itt elvileg ki volna' zárva. Az eredmény lehet helyes vagy helytelen, a dolgok mélyére ható vagy sajnálatosan kontár munka: addig, amíg megvan benne a komoly bírálati szellem, a dolgok összefüggésének megértésére irányuló buzgó igyekezet, addig immunisnek kell lennie a hatósági beavatkozástól és nem szabad elzárva lennie a legtágabbkörű nyilvánosság elől. Ezt a szabadságot látjuk veszélyeztetve a királlysértési paragrafus által s ezzel az aggályunkkal szemben háttérbe szorulnak, bár meg nem szűnnek, bizonyos alkotmányjogi megfontolások, amelyek szerint a király tényeinek bírálatára vonatkozó tilalom könnyen illuzóriussá teheti a felelős kormány tényeinek bírálatát, mert hiszen a király tényei egyúttal a kormánynak is tényei. Ha az államrezón szempontjából kifogás van a király tényeinek bizonyos fajta bírálata ellen: ám tessék annak társadalmi utón avagy például egy ellentétes irányú sajtó-kampány útján élet venni, de ne tessék a dolgot a büntető megtorlás útjára terelni!

Megfelelő módosítással ugyanezek állanak a köztársasági paragrafusra is. Ez a paragrafus csak részben (a második részében: *meztámad, lázit*) az izgatásról szóló 173. §-nak kiegészítője, első tételében (*kezdemenyez, szervez, vezet és résztvesz*) a felségsértésről szóló 127. §-hoz kapcsolódik. Csakhogy addig, amíg a Btk., amely különben nem túlságosan híres a politikai bűncselekményekkel szemben tanúsított liberalizmusáról, ebben a fejezetében mindenütt csak az illető intézményeink *erőszakos* megváltoztatására irányuló *közvetlen* cselekvést bünteti, addig az új törvény túlteszi magát mindezen korlátokon és azt a cselekvést is bünteti, amely csak *közvetve* és távolról irányul a királyság intézményének esetleg egészen *békés utón* való megszüntetésére. A cselekmény meghatározásának ezt a nagy kiterjesztését nem igazolhatja az enyhébb büntetési tétel. Mert a békés utón való változtatás büntetlenségének kizárása egyértelmű az intézmények teljes megmerevedésével és a közvetett cselekvés büntetése csirájában fojtja el még a

gondolatot is. Hiszen a gondolat nem egyéb, mint a cselekvésnek fizikai megkezdése, a cselekvés pedig a gondolatnak fizikai végiggondolása.

A törvénynek ez a rendelkezése nemcsak elviselhetetlenül szigorú, hanem alkalmazásában a legkülönösebb következményekre is vezet. E paragrafus szerint büntetendő például az, aki Magyarországon nem a magyar, hanem például a szerb királyság intézményének vagy a már megszűnt portugál, nemkülönben a még csak felállítandó albán királyság intézményének megszüntetésére törekszik. Büntetendő, aki Magyarországon önálló magyar császárságot akarna felállítani, viszont nem büntetendő, aki az osztrák császárságot osztrák királysággá akarná átszervezni. Ha valaki arra gyűjt aláírásokat, hogy a Habsburg-ház örökösödésre jogosult összes ágainak kihalása után legyen magyar köztársaság, az büntetendő. Ha valaki nem erőszakos utón arra törekszik, hogy a Habsburg-ház örökösödésre jogosult tagjai mondjanak le erről az igényükről s azután legyen magyar köztársaság, az is büntetendő, ha ellenben a Habsburgok tömeges lemondását abból a célból akarja kieszközölni, hogy Tisza István legyen a király, akkor már nem büntethető, mert ezzel – ki tudja hányszor – meg van mentve a királyság intézménye.

S ha kérdezzük, miért történik mindez, erre is megfelel az indokolás: egy *benyomás keltése lehetőségének kizárása végett!* Ez a „benyomás”: „hogy a királyság intézménye ellen folytatott küzdelem a normális államélet megengedett politikai harcai közé tartozik”. *Si quis dixerit. . .* mondja a legújabb magyar kálvinista Syllabus Errorum . . . *anathema sit.* Ezt a „benyomást”, ezt nem szabad engedni semmiképen. Ezt a „benyomást” akarták nyilván felkelteni annakidején néhai jó Martinovics Ignácék és bár ez a törvény akkor még indokolásával együtt az idők mélyében pihent, ennek a törvénynek segítsége nélkül is igen alapos cáfolatban volt részük.

Hát mi nem pályázunk annak a bizonyos benyomásnak a keltésére. Mi talán nem is tudunk olyan szép tétéleket felállítani, nem is tudunk olyan finoman disztingválni normális és nem normális államélet, megengedett és meg nem engedett, politikai és nem politikai harcok közt. Mi csak azt látjuk, hogy a művelt nyugaton köztársasági pártok zavartalanul vesznek részt a monarchiaknak, monarchikus pártok viszont a köztársaságoknak rendes állami életében. Azt látjuk, hogy nálunk ennek – meglehetősen önképzőköri izü argumentációval – elejét akarják venni, mielőtt az első köztársasági párti képviselő betehette volna lábát a magyar parlamentbe. De azt is látjuk, hogy az igazi cél nem ez, hanem az, hogy a magyar radikalizmust ismét beleszorítsák a forradalomba, mint ahogy Martinovicsékkal tették, akik eredetileg olyan kevésbé voltak forradalmárok, hogy a császártól magától várták eszméik megvalósítását.

A Tisza-kormány kész akcióprogrammal jött a radikalizmus ellen. Ezzel a programmal szemben új taktikára van szükségünk. De résen kell lennünk, mert az események lavinaszerűleg követik

egymást. Íme, az új törvény már a királysértést és a köztársasági propagandát kivette az esküdszék hatásköréből. Az izgatás más esetei és egyéb politikai cselekmények sem fognak ott maradhatni. A javaslat indokolása máris panaszkodik, hogy „sajtójogi felelőségünk mai rendszere mellett a bűncselekmény (s maholnap mi nem lesz bűncselekmény?) szellemi irányítóit vagy ezeknek nagyobb pénzüsszegekkel rendelkező szervezeteit csak sajtójogilag felelős személyekről átháruló pénzbüntetéssel lehet érezhetően sújtani.” Valóban, most nincs ideje lengő sörénnyel köztársasági propagandát csinálni; meglevő javainkból kell megmenteni, ami még megmenthető. Amíg ők a királyt mentik, mentjük meg a király számára a hazát!

Székelly Aladár.

A panamák közzgazdasági jelentősége.

A közhasználatban a panama fogalmát meglehetősen tarka bűncsoportra alkalmazzák. Nagyon gyakran panamáról beszélnek ott, ahol csalással, lopással, vesztegetéssel avagy hűtlen kezelés esetével állunk szemben. Mindezeket addig, amíg bírói beavatkozás tárgyát nem képezik, a panama gyűjtőfogalma alá foglalják. Egyáltalában panamának nevezik a vagyonelleni bűnököt mindaddig, amíg a bíróság nem minősíti őket precízebben. A bíróság előtt már osztályozódnak az esetek és itt csak az marad panama, ami a paragrafusok közé esik és így egyik osztályba sem sorozható.

A közvélemény ítélete ebben az esetben analógia alapján történik. A panama tényleg olyan vagyonelleni bűn, amelyet csak a legkritkább esetekben üldözhet a bíróság és ezért egy kalap alá foglalják azokkal, amelyeket *még nem* üldöz. Csakhogy az analógia csakis eddig a pontig áll fenn. A panama nem csalás, nem lopás, nem vesztegetés és nem hűtlen kezelés, hanem mindezeknek konglomerátuma, egy bűnhalmaz, ahol az összes bűnök csak arra szolgálnak, hogy az alapbűnt – a lopást – eltakarják és megvédjék. A panama lényege abban áll, hogy egy üzletkötésnél az ellenérték egyrésze mellékvágányra kerül. Zsebbe, a sógorhoz, a jóbaráthoz vagy a politikára. Ez a mellékvágány, amelyen az elvont ellenértékrész mozog, szigorúan elkerüli a büntetőtörvény paragrafusait. Már ebből is megállapítható, hogy a panama meglegága a közhivatalokban van. Ott a legnehezebb az ellenőrzés, a legnagyobb a diszkrecionális jog és a legnehezebb a felelősségre vonás. A vezetőállású közhivatalnokokat majdnem lehetetlen ellenőrizni, felelősségre vonásuk nemcsak a bíróság előtt történhetik és, a fegyelmi hatóságok – például a parlamenti bíróság – csak a legkirívóbb esetekben minősíthet. Amikor Lukács László még a koalíció bűneit ostorozta, nagyon szép disszertációt tartott erről a parlamentben. Elmondotta, hogy a parlamenti bíróság nem kényszerítheti a tanukat vallomásra, akták beszolgáltatására, vagyis a parlamenti bíráskodás a legtöbb esetben eredménytelen. Hasonló

természetűek a közhivatalnokok ellen indított fegyelmi vizsgálatok is és ezek segítségével vígan úzhatik panamajátékaikat.

Bennünket akkor, amidőn a panamák közgazdasági jelentőségét vizsgáljuk, csakis a „közpanamák” érdekelnek, vagyis az olyan közüzletek, amelyeknél a közt illető ellenérték egyrésze a közhivatalnokok kezén mellékvágányra kerül.

Az első kérdés, amely az ilyen üzletek tanulmányozásánál felmerül: vajjon a közhatósággal panamaüzletet kötő fél jobban jár-e, mint hogyha tisztességes üzletet kötne? A magánfél a legtöbb esetben nem nyer a panamán. Megfizeti a teljes ellenértéket, ebből a minimum befolyik rendeltetési helyére, a többi mellékvágányra kerül. A rendeltetési helyére amúgyis csak annyi kerül, amennyit a baj elkerülése nélkül be kell fizetni. A második rész már alkutárgyát képezheti, de viszont itt az érdekelt fél a maximumot követeli. Csak a korrupció legvadabb garázdálkodása idejében történik meg, hogy a rendeltetése helyéről elvont összegből a vesztegető is részt kap. Vagyis már ebből is az következik, hogy a vesztegetőre nézve rendszeren nem előnyösebb a panama, mint a rendes üzlet, csak hogy az üzlethez panama nélkül nem juthat hozzá. A Magyar Bank a sószerződést panama nélkül sem kapta volna drágábban, a Magyar Bank a kialakított ellenértéket fizette a kincstári javak kezelőinek, csak hogy oly alakban, hogy azok az ellenérték egy részét elvonhassák rendeltetésétől. És ennek alapján megállapíthatjuk a panamák első jellegzetes sajátosságát. A panama az egyik félre nézve normális üzlet, a közre nézve azonban vesztegetéssel jár, még pedig a közvagyon kezelőinek előnyére.

Ez azonban csak átmenetileg helyes – ez a helyzet a panama születésének pillanatában. A panama azonban nem tisztavirág, sőt ellenkezőleg együtt nő, erősödik az üzlettel. A panama születése percében ugyanis a dolgok mélyén észrevétlenül eltolódások történnek. A közhivatalnok akarata ellenére is ellenértéket ad a vesztegetőnek. A megvesztegetett közhivatalnok ugyanis az üzlet tartama alatt ellenőrző hatósága a vesztegetőnek. A vesztegetés következtében ez az ellenőrzés illuzóriussá válik és a vesztegető megszabadul az ellenőrzéstől. Vagyis az üzlet már nem az, amelyhez vesztegetés nélkül is hozzájutott volna, hanem egy más, jobb üzlet, amelynek feltételei azonosak ugyan, de a vesztegetőt nem kötik. És ebben áll a panamák közveszélyes volta. Megfertőzi a gazdasági életet, rendszeressé teszi a visszaéléseket és másodszor sérti a közérdeket. Gondoljunk csak a Magyar Bank hallatlan visszaéléseire, amelyek megtorlatlanul maradnak, mert az ellenőrző hatóság egyszersmint bűntárs.

A fertőző anyag természetesen beszivárog a vesztegető vállalat egész szervezetébe is. Tegyük fél, hogy a vesztegető vállalat részvénytársaság. Mérlegében csak alcímeiken könyvelheti el a panama mellékvágányra került összegeit és ez állandó bajok, bizonytalanságok szülőoka. A vezetőség kénytelen teljhatalmat adni néhány embernek – rendszeren a vezérigazgatónak és egy-két társának – és ezek módját ejtik annak, hogy a részvényesek érdekeit a maguk

érdekei mögé szorítsák. A vállalat a züllés útjára kerül, míg vezetői gyarapodnak. Így alakulnak át komoly intézetek modern kalandorok rablóbarlangjaivá.

Az ilyen vállalkozások elszaporodásával, a panamák előtérbe nyomulásával bizonytalanra lesz a gazdasági élet. A panamázó vállalatot a legkisebb véletlenség megingathatja, addig azonban maga zavarja a gazdasági élet egészséges menetét. Megöli a szabad verseny lehetőségét, a konkurrenst pedig panamázásra szorítja. Vegyük csak a legegyszerűbb esetet. Egy közmunkára két vállalat pályázik, az egyik reális alapon, a másik panamával. A panamista óriás előnyben van. Eltekintve a vele szemben mutatkozó hajlandóságtól, olcsóbban vállalkozhatik, mert tudja, hogy az ellenőrzés nem lesz szigorú. A legsilányabb munkát is elfogadják, míg konkurrensével szemben nagyon szigorúak lesznek. Ha rosszul kövezet utcán megyek végig, bosszúság fog el. Itt panamáznak. Viszont, hogyha jól van kövezve az utca, sajnálkozva hajtom le fejemet. Itt egy vállalkozó tönkrement. Már tudniillik olyan városban érvényes ez, ahol rendszerré lett a panama. És ezzel adva van a panama második jellegzetes sajátossága: panamistáképítette Potemkin-falvak és tönkretett komoly vállalkozók.

A panama azonban még itt sem éri el fejlődése csúcspontját. Megöli a vállalkozási kedvet. A panamista nem kezdeményez, megelégszik a sablonos Potemkin-falvak építésével, a komoly vállalkozó pedig nem mer vállalkozni, mert fél a panamista-közhivatalnokoktól. Hogy csak egyetlen példát hozzak fel, tekintsük az erdélyi Érchegység kétségbeejtően szomorú helyzetét. Egyideig virágzott a bányászat és nőtt a panama, mint a dudva. Annyi visszaélést, gázságot fél Európában nem követtek el, mint itt. És mi lett a vége? Megszűnt a jogbiztonság, a Potemkin-falvak összeroskadtak és ma már csak néhány nagyon elszánt ember próbálkozik. A tőke visszahúzódott, mert nem tudja mohó étvágyát kielégíteni. És elvégre is a komoly tőke kerüli lehetőleg a panama ingatag talaját.

Ez a vázlatos rajz főbb vonásaiban ábrázolja a panama hatását a gazdasági életre. Egyszerű üzletből indul ki, megfertőzi a közhatóságot és a fertőző bacillus áthatol a vesztegető vállalatra is. Egészen különös panama (-) kár okozójává lesz. A vállalat nagyra nő, de izomzata petyhüdtté lesz, alapzata elveszti szilárdságát. Konkurrencei sorra pusztulnak, a gazdasági élet erei elsenyednek és beáll a pangás. A kórtünetek feltűnően hasonlítanak a mi gazdasági életünk kórtüneteire. Talán a kór is ugyanaz? *Erdélyi Viktor.*

Az ősember – mint Feuerbach mondotta – Istent a saját képére teremtette. Ezért mutat fel az annyi atavisztikus mondát. p. k.

„Az esküdszéki reform.”

Ausztriának csak egy főrendiháza van és így az „esküdszék reformja” ott egyelőre papiroson marad. Nekünk sajnos két főrendiházunk is van és nem tudni, melyikre illik rá jókban az, hogy „urakháza”. Balogh Jenő mindenesetre helyes érzékkel az u. n. képviselőház elé terjesztette azt a javaslatát, amelylyel egy elvi jelentőségű esetben, mint aminő a nyomtatvány útján elkövetett királlysértés vétsége, az esküdszék alól ki akarja rántani a gyékényt. A bejelentett „sajtótörvény” is úgy látszik, be nem jelentett „esküdszéki reform”-nak készül. Hát majd mire készül akkor a sanda mézárós, ha egyszer megtanul egyenesen nézni és bejelenti „az igazi esküdszéki reformot”, amint azt a „P. LI.” és a „B. H.” nem szűnnek meg napirenden tartani . . . Ausztriában egyelőre csak a hivatásos urak, a főrendek mulatnak azzal, hogy a nép intézményeit ócsárolják és in effigie máglyára vessék.

Az „esküdszék reformja” – tisztában vagyunk vele – azóta szükséges, amióta ez az intézmény kezd a gyakorlatban beválni. A polgárjogok biztosítékeképpen jött létre és mindenki meg volt vele elégedve, amíg a polgári jogokat esetről-esetre elárulta. De amióta a polgárjogokat néha valóban megvédelmezi, azóta halálra van ítélve. Amíg politikai perekben az esküdszék csak úgy ítél, akár az állam által fizetett és a kormány által előléptetett szakbíró, addig az esküdszéken semmi reformálni valót sem találtak. Amíg szocialista perekben az esküdszék 12 esküdtje csak azért ült ott, hogy ellesse a 3 szakbíró szándékát és azt verdiktbe öntse, addig az „a néplélek szabad megnyilatkozása” volt. Amíg a „népbírák” csak arra voltak jók, hogy akkor is elítéljék a „lelketlen izgatót”, amikor a szakbíró, addig az esküdszék „a polgárság élő lelkiismerete” volt. Amíg az esküdpolgárok az államrend elleni támadást látták az „Eltársak!” megszólításban, lázadást a jogtűben és pokolgépet minden kavicsban, amelylyel egy ablakot bevertek, amíg a jámbor népbírót akár a szavazónyáját vagy templomtöltelékét fel lehetett használni mindenfajta misztifikációra, amelyet az uralkodóosztály Justicia istenasszony nevével elkövetni merészkedett, – addig az szabad polgárok szabad esküdszéke volt, a tiszta erkölcs támasza, talpköve, mely ha megvesz, Róma ledől s rabigába görnyed!

Amíg tehát az esküdszék felesleges volt, mert csak a szakbíró feladatát kendőzte népszerű álarccal, addig szükségesnek tartották. De amióta a „Népszavát” nem ítélik el úgy, mint ahogy azt az ügyész úr előmenetele éppen megkívánta volna és ráadásul még Kovács Gyulát is felmentették, kiderülvén tehát, hogy valóban milyen szükség van az esküdszékre, hogy annak alkalmazkodási képessége és biztonsági szelepvolta minő nagy hasznokat hajthat válságos időkben a közéleti erkölcs és magasabb emberi értékek nézőpontjából, azóta az esküdszék, amelyet hovatovább egy fél évszázada ismertek, hirtelen „nem vált be”. Miért

„nem vált be” éppen akkor, amikor bevált, miért „volt szükség rá” addig, amíg semmi szükség sem volt rá és most, hogy végre valóban szükség van rá, miért derül ki éppen akkor, hogy voltaképpen felesleges, sőt káros is?

Az esküdtszék ellenségei azonban nem hagyják magukat sarokba szorítani. Szerintük nem erről van szó, hanem az esküdtszék egyéb működéséről. Az esküdtszék t. i. nemcsak politikai perekben ítél, hanem közönséges bűncselekmények tárgyában is, és pedig éppen főbenjáró bűnök tárgyában. Igaz ugyan, hogy az esküdtszék jelentősége a politikai ítélkezéssel van elválhatatlanul egybeforrva, hogy ez a hatásköre tette azt a demokrácia büszkeségévé, az alkotmányosság mentsvárává, a szabadság zálogává és miegyébbé, aminek azt több-kevesebb joggal, amíg engedelmes háziállat volt az uralkodóosztály elnevezte, de erről hirtelenül mindenki megfeledkezik.

Hirtelenül az esküdtszék nem egyéb, mint bíróság, akár a járásbíróság, vagy az előjáróság mint elsőfokú iparhatóság. Hirtelenül csak arról van szó, hogy Vucsetics Mária 19 éves mindenest, aki miután kedvesére lúgot öntött és a többit szép rendesen felhajtotta, de mégsem halt bele, utóbb pedig, amiután felmentették, de kenyeret nem adtak neki, ugyancsak Vucsetics Máriának nevezett, de anyakönyvezetlen csecsemőjét, még mielőtt az egy órája ezen a világon lett volna, a test és lélek gyötrelmeitől megtörtén visszengedte a másikba, hogy így az éhenhalástól megmentse szegénykét, ismét felmentették. . . . Hirtelenül csak arról van szó, hogy az esküdtszék talán túlsok ilyen Vucsetics Máriát enged át büntetlenül . . . Legjobb lesz tehát eltörölni, hirtelenül így folytatják, mert akkor Vucsetics Mária a szakbíróság elé kerül és ott az ilyen nem történhetik meg. Mint látnivaló, hirtelenül kizárólag Vucsetics Máriáról beszél mindenki, akivel különben senki sem törődik és hiába magyarázzuk, hogy az *esküdtszékről* van szó, arról, amelyet a 48-iki forradalmak teremtettek avégett, hogy az uralkodók törvényei és az uralkodók birái elől menedéket találhasson a nép saját választottjainak esküje mögött, az esküdtszékről, amelynek a forrásaihoz jár ifjúi erőt inni az igazság, ha eltikkadt a paragrafusok sivatagában és amelyre támaszkodva a jog lebírhatatlan őserőt sziv magába, mert a szülőanyját, a népet érzi a talpa alatt.

Hiába magyarázzuk azt is, hogy Vucsetics Máriával nincs is baj és hogy az ilyen ítélkezés még mindig jobb, mint a szakbíróságé, amely ilyenkor mindig rossz. Így sem sikerül őket sarokba szorítani. Helyesebben sikerül, de éppen ebben a sarokban érzik jól magukat. Legfőbb vágyuk elhítenni a világgal, hogy valóban az esküdtbíróságnak a közönséges bűncselekményekkel szemben tanúsított magatartása teszi őket olyan hirtelen „reformistákká”. Legfőbb vágyuk, hogy észre ne vegyék azt a lázas figyelmet, amelylyel az esküdtszék minden *politikai ítéletét* követik és azt a petyhüdt közönyt, amelylyel a Vucsetics Máriák sorsát kísérik . . .

Bármennyire nyilvánvaló minden figyelmes szemlélő számára,

hogy az „esküdtszéki reform” kizárólag attól a bosszúérzéstől van sugallva, amelyet a reakció a titokban szövetségeseihez számított esküdtszék árulása miatt táplál, nézzük meg mégis mi az igazság abból, amit ürügyként hoznak fel és amit legalább nyíltan hangoztatni mernek?

Épp a főbenjáró deliktumok (gyilkosság, emberölés, gyermekölés stb.) azok, amelyeknek a terén az esküdtszék annyi meghatóan méltányos és felemelően igazságos ítéletet hozott és hoz még naponként, olyan ítéleteket, aminőket semmiféle szakbíróság, még ha angyalokból állana is, sem hozhatna meg. Igaz, az esküdtszék gyakran felment, mert nincsen módjában kis büntetést kiszabni, habár az volna a helyén. *De sokkal gyakrabban kis bunte” léseket szab ki a szakbíróság, mert nincs módjában felmenteni, olyankor, amikor pedig csakis teljes felmentés volna a helyén.* E részben tehát a különbség az, hogy kétség esetén a szakbíróság a vádlott terhére, az esküdtszék pedig a vádlott javára *kénytelen* korrigálni.

De vannak azért az esküdtszéki ítélkezésnek olyan megtévelyedései és érzelmi baklövésai is, amelyek a mai érzékenyebb megítélés mellett néha valóságos igazságszolgáltatási botrányokká fajulnak. Ilyen volt Haverda Mária felmentése Szegeden, a Zsilinszky fiuké Békéscsabán és Pesten. Ilyen volt az osztrák Hilsneré, akit a vérvád oktalan meséje alapján a fanatizált esküdtszék kétszer is ártatlanul halálra ítélte. A bűnös ur meg az ártatlan zsidó, mind a kettővel szemben elfogultak voltak az esküdtek, az urnák javára, a zsidónak terhére. De hát valóban ez az egészen kivételes érzelmi ítélkezés az, amely úgy fáj a „reformisták”-nak? Hiszen a Hilsner-eset egyedül áll és még arra is mindig van kegyelem! Ami pedig a vádlott javára való tévedéseket illeti, amelyeket Justiz-Haupttreffereknek nevezhetnénk, azok, bár kétségtelenül az igazságszolgáltatás hátrányára vannak, elenyésznek az esküdtszék sajátlagos előnyei mellett és különben is mindig ritkábbak lesznek. Valamikor az egész igazságszolgáltatást lutrinak tekintették, akár mindjárt istenítéletnek nevezték, akár csak inkvizíciónak, vagy „kötött bizonyításnak”. Az anyagi igazság győzelmét nem várta senki a bíróságtól és éppen ezért az esküdtszék verdiktjét is régebben csak afféle „népítélet”-nek tekintették. Újabban még a verdiktől is megköveteljük, hogy szigorúan a bizonyítás eredményére támaszkodjék, mint ahogy Angliában régtől fogva van. Érzékenyebbek lettünk az esküdtek igazmondásának az igazsága iránt és nem az esküdtek színvonalának a sülyedése, hanem kétségen kívül a közönség tárgyilagosságának és az anyagi igazság iránti érzékének rohamos megnövekedése idézte elő a jelenlegi visszásságokat. Egy oknál több, hogy az esküdtszéktől ne tágítsunk. Ritka kivételektől ugyanis, mint aminők az említett tévítéletek, eltekintve, az esküdtszék verdiktjei teljesen megfelelnek jogérzésünknek és ezeket a verdikteket másképpen, mint esküdtszék által ma megkapni teljes lehetetlenség. Vagyis: az esetek túlnyomó többségben a szakbíróság bármily humánus, bármily szabad jogalkalmazású, bármily haladó legyen is az, teljesen képtelen arra, hogy meg-

felelő ítéleteket hozzon. A szakbíróság kezében a felháborító és vérlázító botrány volna a szabály és a megnyugtató ítélet a ritka kivételé. Hiszen a szakbíróság ítéletei így is gyakran elkese-
 ritően igazságtalanok, csakhogy senki azon meg nem botránkozik, mert hát – mit tegyen szegény ...

Látszólag az fáj a „reformisták”-nak, hogy a becsületéért gyilkoló férj, a jobb időket látott betörő, az elhagyott úrilány és az esküdszék egyéb Marlitt-kedvencei, akik még most is titkos érzelmi tartalékokból húzzák a méltányosság uzorakamatait, elterelik az igazság útjáról az ártatlan esküdtet és érzelmeinek adják el a lelkét. „Több objektivitást!” – ezt látszik követelni a reformista tábor és ezért megy a szakbírósághoz, ahol – mint látni fogjuk – biztos benne, hogy kevesebbet talál. Mert az esküdtek – és ezt megmutatták a politikai perek egész sorozatában – ma kevésbé nézik az érzelmeiket és jobban az igazságot, mint régen. Ez a valóság. Az fáj a reakciónak, hogy az esküdtek kezdenek felemelkedni a bírói hivatás magaslatára és fel tudnak az ügyészi tekintély és a BÉHá-hipnózis hatása alól szabadulni egy objektívebb és elfogulatlanabb nézőpont javára. Ma már felmentik a „Népszavát”, bárha minden sora fáj is a polgári füleknek, ha a sajtószabadságot kell ezzel megvédeni és egy izléstelen és otromba pornográfiát is felmentenek a „szemérem elleni vétség” vádja alól, ha ezzel dokumentálhatják, hogy bármily utálatos is a pornográfia, még utálatosabb egy állam, amely a művészettel csak a pornográfia üldözése révén érintkezik!

Az esküdszék ma már igazságosabb, mint volt, mert kevesebb érzelmi elemet enged szóhoz. A politikai perekben a tárgyilagos ítéletkezés mind gyakoribb lesz. *Ez fáj a reformistáknak.* És hogy erről a tárgyról eltereljék a figyelmet, de viszont érveket is keresenek az esküdszék ellen, hirtelen rájöttek, hogy túlsok az érzelmi ítélet – a közönséges deliktumok terén. Igaz, ott is kevesebb van, mint volt. De tekintve, hogy nagyobb a lárma körülöttük, többnek látszik. És ha még nagyobb lesz a lárma, előáll majd egy rosszmájú ember, aki úgy kergeti el a legyet az alvó pásztor orráról, mint az egyszeri medve, aki ezt egy sziklával eszközölt és összezúzta szegénynek a fejét ...

Az „esküdszéki reformerek” túlnyomóan veszedelmes csalók. Mert kevesen vannak olyanok, akik az esküdszéken esetleg esz-
 közölhető detailmunkát tekintenek feladatuknak. De van egy csalhatatlan jel, amélylyel az agyongyógyító reformistákat a jószándéku orvosoktól meg lehet különböztetni:

Aki a közönséges bűncselekmények terén beszél hatásköri megszorításokról vagy reformokról, azt hallgassuk meg nyugodtan, hátha tisztességes ember. *De aki a politikai, elsősorban a nyomtatvány útján elkövetett cselekményeket akarja rendszabályozni, az ilyen „reformistát” nem szabad komolyan venni, hanem le kell leplezni!*

Polányi Károly.

Metafizika.

Írta: F. Müller-Lyer, München.

Fordította: Gyémánt Andor.

I.

A filozófiának három iránya küzd manapság a világalomért; a teológiai, metafizikai és pozitivista (vagy monista) világnézet. Ez a három nem egyenlő idős és nem is állanak ugyanazon magaslaton. Inkább fejlődésfokokatok, melyeken a filozófiai gondolkodás a kultúra legalsóbb fokától kezdve máig áthaladt.

Turgotnak a filozófia szociológiájára nézve korszakalkotó felfedezése szerint, amely nézetét aztán August Comte fejlesztette ki, az emberi gondolkodás fejlődés történetében minden téren azon alapvető fejlődési törvényt lehet kimutatni, mely szerint a filozófia egymásután három különböző elméleti fokot ért el:

1. A teológiai vagy antropomorf-fiktív;
2. A metafizikai vagy ontológikus-fiktív;
3. A tudományos vagy pozitív állapotot.

Ezen fejlődésfokozat (melyet egyébként a teológusok és metafizikusok érthető okokból részint agyonhallgatnak, részint tagadnak) azért oly nagy fontosságú, mert először teremtett rendet a filozófiai és vallásos tanoknak zűrzavarában. Amint a társadalomtudomány megvilágította az összes kultúrjelenségek fejlődését, épp úgy nyitottak utat különösen szociológiai téren Turgot és Comte a vallásos és filozófiai gondolkodás megértése számára. A fejlődés menet pedig itt is vezetőnkül szolgál a jelenségek utvesztőjében amennyiben megmutatja, hogy miképpen fejlődtek ki egymásból a egyes világnézetek, hogy mely alakok tekintendők elévülteknek és melyeké a jövő. Épp ezért minden monistának jól kell ismernie e fokozatot. Comte pozitívizmusa ugyanis egyenlő a monizmusnak azon formájával, melyet ma „kritikai monizmus”-nak neveznek. (Ugyanezt fogjuk mi is érteni, ha a következőkben röviden monizmusról beszélünk.)

Mint hogy a teológiai világfelfogást a tanultabb körökben már bátran túlhaladott álláspontnak tekinthetjük, míg a metafizika még mindig, mint kötelező, egyetemeken tanított filozófia uralkodik, a következőkben főképpen a metafizikáról s ennek a monizmusához való viszonyáról fogunk beszélni, mégpedig fejlődéstörténeti (illetve szociológiai) szempontból, a teológiára ellenben csak annyiban térünk ki, amennyiben az az egyetemes fejlődés kiinduló pontja volt s mert a metafizikát csak mint a teológia s pozitívizmus közti átmenetet lehet kellőképpen megértenünk. (A teológiai álláspontról bővebben lásd „Der Sinn des Lebens” című könyvem 4. fejezetét.)

I. Teológia. A legrégebbi rendszer, mint mondtuk, a teológiai vagy antropomorf, amely először, mint spiritizmus és fetizmus lépett fel, majd politeizmussá, monoteizmussá és végre panteizmussá fejlődött ki. A teológiai felfogás abban áll, hogy a valóság mögött költött lényeket (szellemek, istenek) vesznek fel, amelyeket többé-

kevésbé emberszerűen képzelnek el, még pedig úgy, hogy ezen lények a világ folyását saját önkényük szerint vezetik. Így a teológikusan gondolkodók számára két világ létezik: egy valódi és egy képzelte s az ezen két világ közti összefüggések összessége képezi és képezte a teológikus vallást.

Azon jelenségek, melyek e két világot összekötik, mindenek előtt az *álm*, amely az immateriális lélek fogalmához vezetett, azután a *visszhang*, az élő ember *árnyéka*, a *tükörkép* a vízben, továbbá a *delírium*, amely nemcsak éhségnél, kimerültségnél és betegségnél lépett fel, hanem amelyet bizonyos kábítási eljárások (mint vad táncok, izzasztás, koplalás, mérgek) is előidézhettek. Az *elmebetegség*, amelyet mint démonoktól való megszállást fogtak fel (epilepszia, hisztéria), a *jóslatok*, az *inspirációk*, amelyek révén bűvészek, papok és jósok *kinyilatkoztatásokat* és *parancsokat* kaptak a másvilágról, a *halál*, amely után a lélek, bár a testet elhagyja, mégis tovább létezik és amely az *ősök tiszteletére* és az elhalt lelkekkel való közlekedésre vezetett, az *imádság* és az *áldozat*, amelyekkel a szellemeket és az isteneket jótékonyan befolyásolták, a *varázsszavak*, amelyekkel szellemeket lehetett előidézni és elűzni (az úgynevezett exorcizmus); a *képmádás* vagyis a lefestett személy lelkének a festménybe való helyezése; a mágikus szertartások határtalan sorozata, amelyek mind azt a célt szolgálták, hogy a természetfölötti szellemi világot befolyásolják és segítségét megnyerjék. Mert ezen a fokon majd mindennek kettős jelensége van: egy valódi és egy mágikus (teológikus dualizmus).

II. Metafizika. Midőn a tapasztalati tudomány mindig jobban és jobban fejlődött, mindinkább elhalványodott a dolgok mágikus jelentősége és pedig a valóság javára és mindinkább tért hódított a pozitív (vagy monista) felfogás, mely felhagyott a természet feletti világ feszegetésével és a valóságot tudományos belátás alapján keresi. De a teológiának pozitívizmussá való átalakulása természetesen nem ment hirtelen végbe, hanem egyes népeknél rövidebb (kínaiak), másoknál meg hosszabb átmeneti állapot útján és ez az átmeneti periódus volt a metafizika. (Ezen a dogmatikus ontológiai metafizikát értjük, a kritikai metafizikáról később fogunk beszélni.) Még a metafizika is természetfeletti lényekkel magyarázza meg a világot. De ezek a lények nem voltak többé személyes, emberszerű, önkényesen cselekvő istenek és szellemek, hanem absztrakt metafizikai erők, entitások, quidditások, képességek» ideák, akaratok, entelechiák, princípiumok, amelyeket olyképp gondoltak el, hogy azok működéseiből a világegyetemet megmagyarázhatták és amelyeknek reális létezésében egyébként a metafizikus épp oly erősen hitt, mint előbb a teológus az ő antropomorf szellemeiben és isteneiben. Mindazonáltal ezek a metafizikai lények nem egyebek, mint elhalványodott, személyiségüktől, sőt tudatuktól megfosztott szellemek és istenek; az ontológikus metafizika csupán elhalványult teológia, melynek alaptévedései azonban itt is megmaradtak. A teológiának és metafizikának ez a közeli rokonsága pedig a metafizikai ismeretforrásokban is előtérbe nyomul, mert

ezeket majdnem kivétel nélkül a teológiától vették át Eközben azonban ismét nagy haladás történt, a metafizikusok ugyanis átvették a megismerést, amelyet a teologikusok kívülről, felülről és a másvilágról vettek, a gondolkodó ember öntudatába (vagy tudatalattijába) vagyis más szavakkal: ezentúl nem az isteni kinyilatkoztatás (a szónak legtágabbi értelmében), hanem az emberi tapasztalat volt irányadó. Csakhogy a metafizikusok megismerési módszerei megtartották a teológiának mágikus-misztikus jellegét és minthogy még ma is ugyanígy van, tehát meg fogjuk kísérelni – amennyire ezen értekezés keretei megengedik – hogy ezért titokzatos ismereti forrásokat lélektanilag megvilágítsuk. A megismerés egyik legáltalánosabb alakja az élmény.

Élmény. Egyes metafizikusok azt állítják, hogy egy végtelen szellem létezését közvetlenül „átélték”. Hasonlóképpen átélték a spiritiszták a szellemek reinkarnációját, Schopenhauer azt mondja, hogy egy álma egyszer teljeseésbe ment. Minthogy pedig az élménynek feltétlen és megcáfolhatatlanul bizonyító ereje van, tehát úgy látszik, mintha ez a szó minden további vitatkozásnak véget vetne. A metafizikus élménye acélpaizsá lesz, amelyet a haladó gondolkodás semmilyen lándzsája sem tud átdöfni. De a dolog nem egészen így áll. Ha az ilyen élményeket az induktív módszer szabályai szerint vizsgáljuk meg, rögtön egészen más világításba kerülnek. Ha pl. egy álm teljeseésbe megy, akkor ez még csupán időbeli egymásutániságot jelent, de nem bizonyít semmiféle okozati összefüggést az álm és teljeseés között. Mert gondoljuk csak meg, hogy hány százezer álmodt naponta vagy éjjelente, amelyek közül csak egy teljeseedik, a többi pedig nem, akkor világos, hogy itt csak a puszt véletlen játszhatott közbe. Már pedig a véletlen minden babona őforrása. Az élmény maga pedig semmi egyéb, mint egy pszichikai folyamat, amelylyel az egyénben, az Énben valamilyen tartalom tudatossá válik, nem más, mint egy tudatbeli folyamat. Az elmebetegek hallucinációi is élmények, épp úgy, mint a lázas betegek delíriumai, az illúziók, szuggeszciók, hibás következtetések és normális emberek emlékezetbeli csalódásai. Az egyéni élmény maga semmit sem bizonyít, csupán annak kritikai méltatása. Az élmények eszerint csak akkor értékesek a kutatóra nézve, ha azokat logikusan feldolgozza s jelentőségüket a tudományos kutatás és kétkedés alaptörvényei utján megállapítja.

Ugyanígy áll a dolog az *intuációval*, az *ösztönnel*, az *érzelmi megismeréssel*, a *sejtéssel*, az *intellektuális szemlélettel*. Minthogy gondolkodásunk nagyrészt öntudatunk alatt játszódik le s öntudatunkba már csupán a kész eredmények jutnak, tehát minden kétségen felül áll, hogy intuációval lehetséges felfedezni és fel is fedezlek már új igazságokat. De éppúgy tartalmazhat az intuáció hibás ítéleteket és tévedéseket. Csak a tudományos kritika mondhatja meg, hogy az intuáció értékes-e vagy sem. Az intuiciónak, az érzelmi megismerésnek, tehát semmiesetre sincs misztikus csalhaatlansága, amint azt mindenki tudja, aki kísérleti kutatással foglalkozott. Mert

ezzel gyakran éppen a legszebb, legmegvilágítóbb intuíciók dülnek romba, míg a kezdetben hamisnak tartott gondolatok valóknak bizonyulnak. Száz új intuícióból talán 99 hamis lesz. Csupán a fantázia hiánya az, amely a 99 másik lehetőséget is eltakarja előlünk s így egy új intuíciónak azonnal a valóság látszatát kölcsönzi. Azonkívül a különböző egyének intuíciói gyakran homlokegyenest ellenkeznek. Hogy melyik igaz, azt csupán a tapasztalattal való ellenőrzés döntheti el, mert sem az intuícióban, sem az érzelmi megismerésben nem rejlik semmilyen misztikus vagy bűvös erő, ezek csupán a megismerési folyamat különböző neveinek a nevei, amelyeknek pszichológiai ismertetése nagyon is eltérítene tárgyunktól. Egyébként pedig ezeket a megnevezéseket a metafizikusok a legkülönbözőbb értelemmel ruházzák fel (v. ö. például az egyes szakaszokat Eisler filozófiai szótárában), sőt nem ritkán olyan értelemben, hogy ezek a modern pszichológiai ítélszék előtt alig állhatnak meg.

A *posztulatum* tudományos értelemben olyan feltevés, melyet bár bebizonyítani nem lehet, de melyet sok tény megértése végett okvetlenül valónak kell felvenni (így például azon tétel, hogy lég-hív as térben bármely test, ha valamilyen sebességre tett szert, egyenes vonalú és egyenletes mozgását örökre megtarja, a mechanika egyik alaptétele, de mégis csak posztulátum). De a metafizikusok e szót gyakran egészen más értelemben veszik; így például a lélek hallhatatlansága Kant szerint a praktikus ész követelménye, amelyet azonban bebizonyítani nem lehet. A tapasztalás, sajna, azt mutatja, hogy a valóság az ilyképp felfogott posztulátumokkal gyakran egyáltalában nem törődik.

Verbalizmus. Nagy szerepet játszanak a metafizikai megismerésben azon magyarázatok, amelyekben valamilyen ismeretlen fogalmat egy éppoly ismeretlenre vagy még ismeretlenebbre vezetnek vissza: Amidőn tehát egy X-ből Y-t csinálnak. Midőn gyermekkoromban véletlenül rábukkantam Schönlein tanár (egy hegelianus) pathológiájára, ott a következőket olvastam: „A betegség nem más, mint a planetáris és individuális *princípium* harca. Ha az individuális győz, gyógyulás, ha a planetáris, halál áll be”. Ez igen nagy hatással volt rám. Ahol azelőtt csupán egy helyi folyamatot láttam, vagy például testemen egy egyszerű vágást éreztem, úgy most ezen kijelentés két óriási hatalmat tárt elém, amelyek egy ember életéért küzdenek egymással. Az ilyen pusztá szavak iránti vonzalmat, ami egyébként általános emberi tulajdonság, verbalizmusnak nevezném. Szó-fetiszmusnak, szó-misztikumnak is nevezték már. A gondolatot ennél a hamis játéknál egyszerűen helyettesítik a szóval. Ennek a verbalizmusnak legnagyobb ellensége a kísérletező agy; hogyha könyvek pusztá tanulmányozása helyett kísérletezünk, vagyis állandó összeköttetésbe lépünk a természettel, akkor látjuk csak, mily erőtleneek elvont fogalmaink és elmélkedéseink a természettel szemben, A kísérletezés felébreszti a valóság iránti érzéket és ez azonnal megöli a szavak misztikumához, a papiros tudományhoz való vonzalmat.

OKTATÁS.

A magyar cserkészek.

Az angol-búr háborúban történt, hogy a búrok úgy bekerítették Mafeking városát, hogy hónapokig el volt zárva az angol seregtől. A parancsnok, Baden Powel tábornok, minden fegyverfogható férfit behívott szolgálatra, de a serege így is gyengének bizonyult, mert az ostrom széles területen folyt és az ór-, valamint a hírszolgálat (étape) a védők nagy részét lefoglalta. Ekkor támadt Baden Powelnek az az ötlete, hogy a körülzárt város ifjúságát is behívja szolgálatra s kiképezze őket a hírszolgálat teljesítésére. Úgy is történt: a fiúk hamarosan megtanultak biciklizni meg lovagolni, kitűnően elláták a hírszolgálat teendőit és hősiiesen kitartottak feladataik mellett, ami által egy kis sereggel szaporodott a védők tábora.

A háború befejezése után a tábornok visszatért Angliába s fel-tűnt neki a városi gyerekek sápadt arcszíne, tétova mozgásai (Angolországban vagyunk, a sportok hazájában; jönne csak hozzánk, itt látna csak sápadt gyerekeket), kis csapatokat szervezett belőlük, táborig szolgáltra tanította be őket s rövid idő múlva érdekes dolgot tapasztalt.

Az iskolában a fiúk a tanítási idő alatt egymás mellett ülnek, lecke után azonban elszélednek s a következő reggelig nem kerülnek össze. Baden Powel boy scout-jai azonban együtt élnek napokon, heteken keresztül, együtt termelik kis társadalmuk fen-tartására szükséges dolgait; az egyik a kertész mesterséget tanulja meg, a másik az ács mesterséget, a harmadik gyógyít, a negyedik főz és így tovább; benn él a maga kis társadalmában, a maga munkája által gyarapodni látja annak jólétét, egyszóval társadalmi életet él, a benne szunnyadó szociális érzés így tudatára ébred és további szociális munkára hajtóerő lesz.

Az angol körök, melyek nem voltak megelégedve az angol iskolázás eddigi módjával, amelyek az életre való nevelkedés, céljának nem a könyvtudást tekintették, akik társadalmi életre akarták előkészíteni az ifjúságot, érthető örömmel fogadták a Baden Powel indította mozgalmat.

Két nagy szociális reformot láttak benne: az egyik, hogy kiviszi a gyermeket az iskola zárt falai közül, künn a szabadban kiegye-nesíti derekát, kiszélesíti mellét, élessé teszi szemeit, biztossá a mozgását;” másik az, hogy felhívja érdeklődését az anyaországnak és gyarmatainak életére, kedvet, vágyat ébreszt benne ezeknek a gyarmatoknak megismerésére és ráviszi őket, hogy a gyarmatpolitika szolgálatában vállaljanak maguknak élethivatást; de nemcsak gyarmatpolitikai szolgáltra készíti őket elő, hanem az anyaország sorsának intézésében is nagy szerepet ígér nekik, mire felnőnek. „Biciklizésre, lovagolásra és gépkocsik vezetésére kiképzett boy scout feladata lesz majd – írja Baden Powel – résztvenni az

anyaország védelmében, ha egyszer egy külellenség támadná meg.”

A boy scout mozgalom új ismeretek mellett új erkölcsi világszemléletet állít az ifjúság elé. Ennek az erkölcsi szemléletnek az alapelve: légy jó, tedd magad hasznossá a társadalom számára, de ne csak *akarj* hasznos lenni, hanem *tudj* is. Ha egy beteg embert látsz, nem elég megsajnálnod szívedből, de tudj rajta segíteni. Ha eltévedt gyermekkel találkozol, nem elég őt megszánnod, de haza is kell juttatnod aggódó szüleihez. Ha szükséged van egy könyvre, hogy tovább képezd magadat, ne kérj pénzt apádtól, anyádtól vagy hozzátartozóidtól, hanem végezz valami munkát, keress rajta pénzt és vedd meg a könyvet.

Amint ebből a futólagos ismertetésből látható, a boy scout mozgalom nagy pedagógiai és szociális jelentőséggel bír. Az iskola papírtudása helyett életismeretet ad, elavult erkölcstanítások helyett társadalmi erkölcsöt. Csak természetes, hogy Angolországban, a testkultusz és a gyakorlati élet hazájában (amint az előbb említettekből kitűnik, ez az angol kapitalistapolitikával szoros kapcsolatban van) nagy népszerűsége talált, a polgárok között épp úgy, mint a katonák között. Ma már Angolországban százezrekre megy a boy scoutok száma. És mivel különösen a középfokú oktatásnak Német-, Angol-, Olaszországban sincs meg az a szoros kapcsolata az étellel, amelyet a társadalom látni szeretne, csak természetes, hogy az említett országokban hamarosan nagy „sikerre tett szert Baden Powel propagandája.

Csak szimpatizálni lehetne tehát azokkal, akik ennek a mozgalomnak Magyarországon is propagandát csináltak, mert azt ma már ennek a lapnak hasábjain nem kell bizonyítani, hogy nincsen olyan ország az egész művelt világon, amelynek oktatásügye annyira ellenkeznék a szociális haladás követelményeivel, mint éppen Magyarorszáé.

És mégis ezen intézmény ellen Magyarországon, legalább is a mostani formájában, legnagyobb határozottsággal a legélesebb, leghatározottabb álláspontot kell elfoglalni, mert ez az intézmény, mely az egész világon a szociális haladás szolgálatában áll, Magyarországon a reakció körmei közé került. A magyarországi cserkészszövetség megalakítói a klerikalizmus (beleértve a zsidót meg a reformátust is) legexponáltabb és legfanatikusabb ügynökei közül kerülnek ki. A vezetőségben ott ül a Mária-kongregáció elnöke mellett a „Zászlónk” szerkesztője, egy csomó klerikális tanár, no meg a zsidó-kongregáció kiküldött ágense.

Nézzük már most az általános kijelentések után, hogy kik és milyen eszközökkel propagálják Magyarországon a cserkészmozgalmat.

Itt van mindjárt az első, a Budapesti Református Ifjúsági Egyesület, mely családi estélyre hívja meg a mozgalom iránt érdeklődőket s közönségének ima, bibliaolvasás meg bibliamagyarázat keretében fejti ki a cserkészcsapatok állításának feltétlen szükségességét – a társadalom» a haladás nézőpontjából. S ha esetleg azt találnád

megjegyezni, nyájas olvasóm, hogy ez az egyesület felekezeti egyesület lévén, „nem alkalmas” egy ilyen par excellence világi erkölcsre nevelő intézmény propagálására, azt a felvilágosítást fogod kapni, hogy a Budapesti Református Ifjúsági Egyesület nem felekezeti egyesület, minthogy „. . . *alapelvei olyanok, hogy bármelyik evangéliumi keresztény egyház tanaival az utolsó betűig megegyeznek*”. Nos hát, figyelmes olvasó, ha ez a felvilágosítás néni győzött meg a fentemlített egyesület felekezetnélküli voltáról, akkor szerintük nem tudod, hogy mi is az a felekezetiiség.

Nos és itt van a másik. A Mária-kongregáció. Régi, kedves ismerősünk. Abbahagyta a katekizálást meg a lelkigyakorlatokat és ő is Baden Powel pedagógiai álláspontjára helyezkedett. Íme: „A szentlőrinci cserkésznapon a római katolikus fiuk a kápolnában Köhler Ferenc főtisztelendő úr (a Pázmáneum neveltje, kongreganista elnök, az országos cserkész-szövetség választmányi tagja. *A szerk.*) miséjét hallgatták, a reformátusok és más vallású tanulók pedig B. Papp István református teológiai tanár úr megkapó bibliamagyarázatait.”

Lássuk a zsidó-kongregációt, a „Makkabea” által propagált zsidó cserkészmozgalmat. „Ez a mostani kor (írja a cionisták hivatalos lapja) a mi időnk: az a feladatunk, hogy erős, megbízható zsidó cserkészekké váljunk, akikben él az az öntudat, hogy népünknek még szüksége lehet reánk.” Az „Egyenlőségének zokon is esett ez a kemény, de homályos hang; nem tanácsos ilyen hangon beszélnünk nekünk zsidóknak (ilyképen elmélkedik az „Egyenlőség”), mert az ilyen propagandának mindig az a vége, hogy kikapunk. Ki is kapott szegény „Egyenlőség”, még pedig nem is az „Alkotmánytól, hanem a cionista zsidó „Szemlé”-től. „Szinte érthetetlen – írja –, hogy egy zsidó lap afelett keseregjen, amiatt lazítson és azt panaszolja fel állandóan, hogy *zsidó diákok, zsidó fiuk egymásközt zsidó szellemben akarnak együtt élni*. „De mit tréfálunk? Mondjuk meg egész nyíltan, hogy *meg akarjuk menteni zsidó ifjúságunkat az asszimilációtól, az elzsidótlanodástól és ezért csináljuk a zsidó cserkész-szervezetet.*”

De cionistáék sem vitték el szárazon, mert mikor vezetőjük 500 zsidót fel akart vétetni a cserkész-szövetségbe, kidobták őket, mondván: Ha zsidó cserkészek vagytok, cionisták vagytok, ha pedig cionisták vagytok, hazafiatlanok vagytok! Nem baj, mondja a zsidó „Szemle”, ezentúl mint önálló szervezet fogunk dolgozni, „hiszen eddig is többen vagyunk, mint azok összesen”.

Nem nehéz összegezni a mondottakat: a magyarországi cserkészmozgalom a mai formájában egy új csapóajtó, amelyen keresztül az ifjúságot klerikális egyesületekbe akarják beterelni.

Ezért cserkész a reakció!

Takács István.

Minden út Rómába vezet, ha visszafelé megyünk rajta!

p. k.

Történelemtanítás a láthatáron.

A mai történelemtanítás ellenségei, mint aminő *Pikler Gyula* és az egész szociológiai irány, azt állítják, hogy a történelemtanítás nem igazságokat tanít, hanem megelégszik azzal, ha a tömegben bizonyos jelszavak (Stichwort-ok) megragadnak, mert ezeket felhasználni, helyesebben ezekkel kapcsolatot találni azután már könnyű és a vezető körök dolga. A történelemtanítás apostolai viszont, mint például *Emil a Woinovich*, wirklicher geheimer Rat, General der Infanterie („*Weckung und Pflege historischen Sinns*” című cikkében „Osterreichische Rundschau” 1913 Julius 1. szám), azt állítják, hogy „elég ha a történelmi emlékekből a tömegben csak bizonyos jelszavak („Stichworte”) megragadnak, mert ezeket felhasználni, helyesebben ezekhez kapcsolatot találni azután már aránylag könnyű és a vezető körök dolga”. Mint látnivaló az ellentét nem is olyan nagy, sőt inkább nagyon csekély. A két álláspontot mindössze az választja el egymástól, hogy míg a generális ur csak az „osterreichische Rundschau” beavatott lapjain cikkezik ilyen nyíltsággal, addig *Pikler Gyula* ugyanezeket az igazságokat a tudomány fórumán állítja és védelmezi. De ha még ilyen hivatott igazolás után is kétséges lehetne, vajjon igaz-e *Pikler* tétele, hogy a XIX. század a történelemtudomány és a reakció százada volt, míg a XX. század a szociológia és a haladás százada lesz, akkor *Jankovich Béla* miniszter úr legújabb középiskolai reform-tantervének végleg meg kell győznie a kételkedőket. Janus-fej minden magyar közoktatásügyi minisztérium, amelynek a múltba néző arca élénk figyelemmel kísér mindent és el nem felejt semmit, a jövőbe néző arca azonban nem lát semmit, mert gondosan behunyja mind a két szemét . . . Az új tanterv is közellátó a természettudományok tekintetében és teljesen vak a szociológiára, míg valósággal telepatikus érzéke van a történelemtudományok iránt. Nem azt kell tanulnia a gyermeknek az iskolában, hogy az emberi társulás és fejlődés története egyetemes törvények alatt áll, amelyek minden időre és minden helyre érvényesek és így hozzák létre a változó feltételekhez képest a múltban és jelenben lefolyó társadalmi tünemények tengerét. Szociológiai igazságokat nem szabad hallania, nehogy kinevesse a, társadalmi reakciót, amely gyermeki kedélylyel egy szociális *perpetumstabile*-n (*Pikler*) töri a fejét. Higyje azt, hogy a világ a múltban történt és nem a jövőben lesz megtörténendő, hogy hét nap alatt teremtette Isten az eget és a földet, nem pedig mi teremtjük azt újra a mai napon, hogy minden érték a régihez fűződik és az új már magában véve értéktelen, hogy a nagy társadalmi átalakulások különös és látszólag soha meg nem ismétlődő körülmények összjátékából keletkeztek, hogy *Cleopatrák* és *Napóleonok* nélkül nincsen történelem és hogy ezek nem kakukok a társadalmi fejlődés óráján, hanem maguk az órák, akik nélkül a gép meg sem indul! Amilyen lassan hódított teret az emberek világfelfogásában a természetrajzzal szemben a természettan, olyan lassan lép a történelem helyébe a szociológia. Jól lát tehát előre *Jankovich* úr, amikor a modern természettudományt és a modern társadalomtudományt egyszerre nem akarja meglátni és amikor ezek helyett a történelemben mélyeszi tekintetét. A történelemtudomány mai mesemondó formájában, főleg azonban attól a pulpítusi bölcsességtől átitatva, amely minden esemény mögött azt látja, aki előtérben áll, ahelyett, hogy azt látná meg, ami valóban mögötte van, amely „szellemekkel” népesíti be a múltat, kor- és népszellemekkel, amelyek „egymással vias-

„kodnak”, egymás „segítségére sietnek” és végül az emberekből „kihalnak”, mint a cigányból az ördög, ez az egész középafrikai néger tudomány, valóban csak arra való, hogy még jobban megfélemlítse a katolikus legényegyletek Magyarországot és a megszületésünk előtti sötétségbe éppen olyan mumusokat ültessen bele, mint aminők a halál utáni semmiből már rémítenek bennünket.

De Klio nem ül a vallás- és közoktatásügyi minisztérium fogalmazói karában és csak a történetet, amelyet már megírt, vehetik ott fel a tantervbe, azonban a történelmet mégsem ott írják. Kronoszról pedig» akiről az orfikus mitológia azt mondja, hogy Chronoszszal, az Idővel azonos, fel van jegyezve, hogy felfalta saját gyermekeit. Bevalljuk, örömmel látjuk, hogy Idő apónak már régen fáj a foga legidősebb magzatára, – a történettanításra,

(p. k.)

TÁRSADALMI KÉRDÉSEK

A földreformról.

II.

Bármiként gondolkodunk is a földreformelmélet tételeiről, bizonyításairól és következtetéseiről, bizonyos, hogy a földjáradék. 100%-os megadóztatása óriási fontosságú volna és hatásaiban felülmúlná mindazon intézkedéseket, melyeket eddig akár a szociálpolitika terén, akár más utón a demokrácia s az ember munkája megvédése és biztosítása érdekében végrehajtottak. Ha osztály szempontból nézzük a földjáradék lefoglalását, úgy elmondhatjuk, hogy a nagybirtokosok, telekspekulánsok, bányatulajdonosok s a föld monopóliumszerű kihasználásából élő vállalatok (vasúti és hajózási vállalatok) kivételével, a társadalom minden többi rétegének elsőrendű érdeke, hogy a föld köztulajdon legyen, hogy földmonopóliumon alapuló kizsákmányolás sehol se történhessék. Épp ezen okoknál fogva azonban, miután minden vagyon és hatalom jelenleg főleg azok birtokában van, kiknek a földjáradék állami lefoglalása éppen nem érdekük, a földreformmozgalom nagy akadályokkal kénytelen megküzdeni. Ehhez járul, hogy az ipari munkásság, ha támogatja is a földjáradék megadóztatását» valójában mégis más célok szolgálatában áll s a szakszervezeteket pusztán erre a mozgalomra nem igen lehet felhasználni. A mezőgazdasági proletariátus mindenütt, így nálunk is, meg van fosztva a szabad gyülekezési jogtól, szervezésére különben is addig, míg a földbirtokos anyagi ereje oly túlnyomó, mint manapság, alig lehet számítani. Csupán a városi népesség, elsősorban az értelmiség egy része, a kisiparosok s adott esetben a munkásság szervezett tömege az, mely a mozgalom sikere érdekében számításba jöhetne.

Mint minden társadalmi mozgalom, mely gyorsan akar gyakorlati eredményeket felmutatni, a földreformmozgalom is két részre oszlik: elméleti meggondolásokra és gyakorlati programokra.

A földreformelmélet megalapítója s első tudatos apostola *Henry George* volt, ki „Progress and Poverty” (Haladás és szegénység) című művében részletesen foglalkozik a föld, a tőke s a munka viszonyával s a kizsákmányolás lehetőségét pusztán a földmagántulajdon rendszerében látja. Kutatásai élénk visszhangot keltettek, gyakorlati eredményeket azonban csak akkor lehetett elérni, midőn a napi politika terére lépve, gyakorlati programot kellett összeállítani.

Arra természetesen gondolni sem lehetett, hogy a „*single tax*” – az egyedüli adó – elve máról-holnapra megvalósítható legyen. Ennélfogva megelégedtek azzal, hogy egyelőre megadóztatni kívánják *a föld s a telek piaci értékét s az értékelkedésből származó haszon egy részét*. A piaci érték után fizetendő adó nem azonos a mai földadóval, melynél a tiszta jövedelem bizonyos többszöröse vétetik adóalapul, miért is ezen adóalap lényegesen kisebb, mint a föld vagy a telek piaci, tényleges értéke. Az értékelkedési adónál pedig abból indultak ki, hogy az értékelkedés kizárólag közművek, gyártelepek, városok létesítése folytán áll elő s ennek egy részéhez joga van az összességnek is. További követelésük, hogy *az állam s a községek a birtokukban levő földeket és telkeket ne adhassák el*; a városokban nagyban űzött telekspekuláció ellen-súlyozására pedig javasoljuk, hogy *a város vagy az állam elővételi joga* az ingatlan eladásakor bizonyos megállapított kulcs szerint biztosíttassék. A belső kolonizáció s az önálló, saját ház lehetőségének megszerzésére az *örökbérleti rendszert* vették programmukba. Követelik a *kisajátítási törvények revízióját* oly irányban, hogy az állam vagy a községek ne csak a közműveknek szükséges területeket, hanem *az egész érdekerületet is kisajátíthassák*, melyeknek a bérjövödelme azután a közművek építési és fentartási költségeit fedezni tudná.

Jelenleg a földreformmozgalom igazi sikereket csak a gyarmatokban tudott felmutatni, itt is természetesen csupán a legújabb foglalásoknál. A német Kiautschouban például a piaci érték után 6%-os adót szednek, azonkívül az értékelkedés egyharmada az államot illeti. A tulajdonos köteles földjét megművelni vagy telkét beépíteni, különben az értékelkedési adótétel évről-évre növelhető. Az államnak elővételi joga van az ingatlan eladásánál s azí értékelkedési adó minden tulajdonosváltásnál vagy ha a föld egy kézben marad, minden 25 évben utólagosan kerül behajtásra.

A kontinensen egyelőre természetesen csak a városokban lehet szó a földreformmozgalom térhódításáról. Az iparosodás fejlődésével a lakosság tömegesen tódul be a városokba a nagyobb munkatér s a jobb megélhetés reményében. Ennélfogva az ily fejlődő városokban állandó a lakásínség, dacára, hogy óriási lakbéreket kell rossz és egészségtelen, szűk lakásokért fizetni. A tapasztalatok szerint az egyetlen hathatós és radikális eszköz a városi népességet aránylag olcsó és megfelelő számú lakással ellátni, ha *a lakásépítkezést községi feladatnak nyilvánítva, a község maga szerez idejében olcsó telkeket s az építési tőke 85-90%-át saját kölcsöne útján*

garantálja. A telkeket azután vagy örökbérbe átengedi a lakónak» vagy eladja ugyan, de kiköti magának azt a jogot, hogy a telkei: az eladás alkalmával eredeti árban visszaválthassa.

Kevésbé gyökeres, de azért igen hathatós eszköze a lakásínség enyhítésének *az üres vagy a kellőleg be nem épített telkek megadóztatása is*. Manapság minden rizikó nélkül évekig elvárhat az ingatlantulajdonos anélkül, hogy üres vagy eléggé be nem épített telkét: kénytelen volna jobban beépíteni, mert földadóban csak azt kénytelen fizetni, ami az ingatlan tiszta jövedelmének megfelelő adóalap folytán reá kirovatik; ha azonban évenként a piaci árnak megfelelő adót volna kénytelen fizetni oly ingatlan után, melynek jövedelme jelenleg nem a piaci árhoz igazodik, minden bizonynyal igyekeznék telkét úgy felhasználni, hogy az adót fizethesse, tehát vagy beépítené vagy a várostól távolabb eső helyeken is gabona helyett kerti gazdaságot művelne.

Mindezen intézkedések természetesen igen távol esnek a földreformerek elvi követeléseinek megvalósításától, elsősorban a 100%-os járadékadótól. Tagadhatatlan azonban, hogy ezen intézkedések is eredmények és széleskörű figyelmet érdemelnek. Németországban például alig 15 éve hogy megalakult a földreformszövetség mintegy 1200 taggal és manapság több mint 120.000 fizető tagot számlálnak. A községek is hamar felismerték a mozgalom pénzügyi előnyeit és ma mintegy 700 városban és községben úgy a föld piaci értéke után kivetett adó, mint az értékelkedési adó be van vezetve és 1910. év óta Berlin és München városa is csatlakoztak a szövetséghez. Nemrégiben mozgalom indult meg arra nézve, hogy *egy birodalmi értékelkedési adótörvény* létesíttessék, melyet a birodalmi gyűlés 1911-ben el is fogadott, természetesen erős korlátokkal és megszorításokkal, azonban az első lépés megtörtént s állami törvényben van kimondva az az elv, hogy a föld értékelkedése csak a köz munkája révén állván elő, annak egy része a közt jogosan illeti meg.

A német földreformszövetségnek sok támadásban volt része oly irányban, hogy a mozgalom főleg az adózás keretén belül mozog, hogy idővel mint minden adó, ezen új adónem is beilleszkedik a termelési rendbe és végeredményben – ha a 100%-os járadékadó nem lesz megvalósítható – mégis csak a fogyasztókat terheli. Azonkívül erős ellenmozgalom is keletkezett, amennyiben a ház- és telektulajdonosok az érdekelt jelzálogbankokkal karöltve szintén érdekközösségre léptek s a rendelkezésükre álló anyagi és politikai eszközökre támaszkodva erős ellenállást fejtenek ki a szövetséggel szemben. Hogy az ellenpárt szervezkedett, az természetes és csak a földreformmozgalom szükségességét bizonyítja s a földreformereket annál nagyobb tevékenységre buzdítja. Hogy a mozgalom hova fog vezetni, ma még bizonytalan, annál is inkább, mert *minden egyéb gazdasági, politikai és vallási kérdést kikapcsoltak mai akciójukból*, már pedig a közelgő új vámszerződések színvallásra kényszerítik a mozgalom vezetőit. Mivel pedig a földreformerek elvi álláspontjuknál fogva a szabad kereskedelem hívei s így a védvamos

politika ellenfelei, előreláthatóan sok párhívük el fogja hagyni a szövetséget. Ez természetes is. Hosszabb időre állandó, egységes mozgalom egy ad hoc meggyőződésen nem alapulhat, különösen mikor a német iparosodás folytán az osztálytagozódás oly erős, hogy minden politikai párt már kialakult és elhelyezkedett a társadalom küzdő terén. Ezzel nem akarjuk azt mondani, hogy a szövetség hasznos munkát nem végez, sőt a hazai viszonyokra való tekintettel örömmel üdvözölnők egy hasonló akció megindítását, mely a nálunk uralkodó adózási igazságtalanság enyhítését bizonyos keretek közt bizonyára keresztülvihetné s az agitáció, a felvilágosítás eszközeivel dolgozva, nálunk is szép sikereket vívhatna ki magának.

Tájékoztató:

- George H.*: Fortschritt und Armut. Berlin. 1881.
 — Zur Erlösung aus sozialer Not, Berlin, 1893.
Damaschke A.: Bodenreform. Grundsätzliches und Geschichtliches. 4. Auflage. Berlin, 1907.
 — Bodenreform in der Bibel. Berlin, 1906.
 — Schule und Bodenreform. Berlin, 1911.
Schrämmer W.: Bodenreform in Australien. Berlin, 1910.
 — Die deutsche Bodenreformbewegung. Jena» 1912»
Névtelen: Kormányzóságom története. Fordította: Dr. Braun Robert. Bpest, 1912.
Braun R. du: Henry George és a földjáraadéka. Budapest, 1907.
Niehuus: Geschichte der englischen Bodenreformtheorien. Leipzig, 1910.
Pohlmann: Die Not der deutschen Landwirtschaft und die Bodenreform. 2. Aufl. Berlin, 1911.
 — Fortschritte der Bodenreform. Berlin, 1909.
Feeser: Gemeindepolitik und Bodenreform. Berlin, 1909.
Jahrbuch der Bodenreform.
Kritik der Bodenreform.
Pabst: Kritik der Bodenreform. Berlin, 1908,
Deutsche Hausbesitzerzeitung, Berlin.

Fenyő Andor.,

A feminizmus.

A nőkérdés születése tisztán áll mindenki előtt: a tőke igájába hajtotta a nők munkaerejét is s ezáltal kiemelve őt a patriarchális család zárt köréből, társadalmi elhelyezkedésének új szükségességét hozta létre. Ez a szükségesség ma már öntudatosává vált, a nőkérdés hatalmas erővel döngeti a közvélemény kapuját, kézzelfoghatóan jelenik meg egy kitűnően szervezett világszövetség képében, bevonult a parlamenti életbe Angliában a Conciliation- és Dickinson-bill tárgyalásával s mint minden forradalmi irány, megszülte már a maga vértanúit. De a kérdést mindezekig maguk a nők a saját szempontjukból állították be, a férfiak pedig vagy a napi politika elvei szerint, vagy tisztán nemi érdekeik alapján, hogy végül azzal a lovagias mozdulattal, mely finoman mosolyogva tud csak a „szép nemmel” foglalkozni, kíséreljük meg most a feminizmus mérlegét megállapítani a mi szempontjaink, a tudományos igazság és a demokratikus haladás szempontjai szerint.

Korunk természettudományos magatartása leszállította a nőt arról az égi magaslatról, ahova a középkor romantikája emelte.

A régi világ legfőbb esztétikuma a nő volt, ki a lovagkor felfogásában a társadalmi élet középpontjában állt s Mária alakjában misztikus fénynyel átlengte a vallás homályát is. A nemiség maga is szent misztikum volt, az élet legfőbb csodája. A természettudomány profanizálta ezt a misztikumot is s a természettudományos nevelés legélesebb csatáit a nemi felvilágosítás körül vívta, legüdvösebb hatásait itt érezteti. Természetes, hogy amint a nőről lehullott eredendő misztikuma s angyalból emberré lett, az új világfelfogás sietett őt erkölcsi és jogi védelemben részesíteni, kárpótlást nyújtván a nőnek az elvesztett mennybéli nimbuszért.¹ Kétségtelen, – ha paradoxnak tűnik is – hogy a nő szociális lényként való elismerése akkor kezdődik, mikor a természettudományos világfelfogás megfosztja őt a nőiség glóriájától – mikor a szerenád-feminizmus helyébe az igazi, szociális-feminizmus lép. Továbbá a nőkérdést, mint égető társadalmi problémát tulajdonképpen a prostitúció hozta szőnyegre újabb paradoxonként: a nő gazdasági és nemi szabadságának kérdését az a társadalmi jelenség vetette felszínre, mely ellen a nőknek nemcsak hivatalos világszövetsége, de titkos schopenhaueri világkartellje is a leghevesebben küzd.

Minthogy a társadalmi haladás irányait végső soron mindig a tudományos megismerésnek kell megállapítani s minthogy nemcsak a tudományos elmélet, de a fejlődés élő törvényei is a nő jogának elismerését követelik, világos, hogy a demokratikus haladás szempontjából a nőmozgalom ellen semmit sem lehet vetni. A gyakorlatban azonban nem lehet ily határozott ítéletet alakítani, mert éppen a radikális tábor részéről s éppen Magyarországon komoly és tiszteletreméltó ellenvetések hangzottak el a nálunk ülésezett kongresszussal szemben. De ezek az ellenvetések nem a nőmozgalom elvi alapjai, hanem csupán egynémelyik formája ellen irányultak β figyelemreméltó tünet, hogy a szociáldemokrata párt elvi elzárkózásával – amire alább visszatérünk – éppen egy angol szociáldemokrata képviselő, Keir Hardie állott szemben. A kongresszuson igen érdekesen és gondolkodásra készítő módon bontakozott ki a *kétféle radikális szempont*, melyeknek összevetése legteljesebben megadja a nőmozgalom gyakorlati politikai jelentőségének mérlegét.

Ha a társadalmat egy *függőleges tengely mentén* (mint Kunfi mondja: *hosszában*) kettévágjuk, megkapjuk a *nemi ellentétet*, ami osztálykülönbségektől eltekintve két szembenálló és egyenlőtlen félre osztja a társadalmat: a férfiak és nők táborára. Ha ellenben *vízszintes metszéseket* teszünk, akkor az *osztályellentétet* kapjuk, ami a nemi különbségtől eltekintve a társadalmat egymás alá helyezett rétegekre bontja. így a probléma gyakorlatilag arra egyszerűsödik, liogy melyik az erősebb ellentét, melyik metszés érvényesít nagyobb érdekközösséget: a függőleges vagy a vízszintes? Vegyük sorra ezeket.

Az első szempontot Rudolf *Goldscheid* a férfiliga egyik előadó-estélyén oly plasztikusan domborította ki, hogy szükségesnek

tartjuk gondolatmenetét nagy vonásokban felidézni. Szerinte a nőmozgalom alapja az *ember gazdaság*, az emberi élet kímélése, ökonómiája. A társadalmi termelés az emberi életet elfelejtette számadásába felvenni, nem vette figyelembe, hogy az emberélet is amaz elhasználódó javak közé tartozik, amelyek nem korlátlan mennyiségben álltak rendelkezésünkre és amelyeknek amortizációjáról tehát számítás útján kell gondoskodni (az „organikus amortizáció kvótája”). Goldscheid megjegyzi, hogyha ezt elmulasztjuk, ezzel a kat'exochén női termelést aláértékeljük, még pedig minden más gazdasági termelés alá („unfruchtbare Fruchtbarkeit”). Az emberélet olyan jószág, melyet a nő fölös mennyiségben termel, tehát nincs szükség arra, hogy a termelésnek ezt az ágát a társadalom automatikusan szabályozza – ez a jelenlegi közfelfogás. Ám a nő speciális termelésének korlátlan volta – ezen felfogás szerint – elejét veszi annak, hogy a nő kulturális szükségleteinek, „pszichikai energiáinak” kielégítéséről kellőképp gondoskodhassék, minthogy állítólag a természet, valójában az emberi előrelátás hiánya arra kényszeríti, hogy korlátlanul töltsse be azt az ürt, melyet a halálozás korlátlan tempója vág a termelés organizmusán. Csakhogy a nő – a mai nő – nem mondhat le eme kulturális szükségleteiről s hogy nem mond le, annak intó jele a *születési arány* csökkenése. Így az emberiség állandó újjáépítő folyamatát megakasztja a kultur-nő egyoldalú reakciója, ami azonban természetes jelenség s amit a nemi elnyomás fentartásával megakadályozni nem lehet, csak *ellensúlyozni* lehet szociális gondoskodással. Ennek a gondoskodásnak oda kell irányulnia, hogy a *halálozási arány* csökkentessék, mert így kisebb lesz az az ürt, melyet a női termelésnek a társadalom életfolyamatában természetszerűen be kell töltenie. Ide csak egy út visz el: A gyermekhalandóságot kell csökkenteni. Ezt a célt pedig csakis a művelt, a szabad, az anyagiakban és jogokban független nő képes elérni, így kapcsolódik be tehát a nőmozgalom a társadalom életkérdései közé.

A másik szempont – a „vízszintes tagolás” – arra vezet, hogy a nemi különbség nem idéz elő olyan éles társadalmi antagonizmust, mint az osztályellentét. Azonos gazdasági érdekekkel bíró emberek között, ha nemileg különböznek is, erősebb közösség áll fenn, mint különböző osztályok egyszerű tagjai között. A középosztálybeli nőnek nem a nőcselédje a természetes érdektársa, hanem a férje és így tovább. A nőmozgalom mai formájában nem általában a nő felszabadításáért küzd, hanem csak a középosztálybeli nő felszabadításáért. Ugyanolyan jellegű ez a mozgalom, mint azok, melyek a nemzet nagy vallásegyetemességébe akarják összevonni az „emberiséget”, hogy valójában a szolidaritás újabb kapcsait létesítsék a kiváltságoltak között. Ez a megfontolás tartotta vissza a magyarországi szociáldemokráciát a nők világszövetségének kongresszusától.

A két szempont összefüggését ezek után nem nehéz észrevenni. Világos, hogy megvan mind a két ellentét: a nemeké s az osztá-

lyoké is. Természetes dolog az is, hogy a kettő nem *párhuzamos*, hanem egymásra *merőleges*: az osztályharc keresztezi a nemek harcát. Ám az osztályellentéteken belül is fennáll az érdekközösség az egyneműek között, amint hogy az osztályellentéteken belül is minden esetre találunk számtalan érdekközösséget egy-egy nemzet vagy állam valamennyi polgára között. Ezek a közös érdekek elsősorban kulturális érdekek, már pedig a kultúra hordozója mindenütt és mindig az úgynevezett középosztály: a felsőbb rétegek energiái a hatalom megtartására és kiterjesztésére, az alsóbb rétegekéi a hatalom megszerzésére vagy legalább megközelítésére fordítódnak s egyedül a középosztályok törekednek természetes konzervativizmusuk folytán az életforma stabilitásának biztosítására, arra a nyugodt folyamatosságra, melynek tartalmát a kultúra adja meg. Ennek következtében a kulturális hiányokat is legelsőbbben a középosztályok érzik s minthogy a nőkérdés – a fentiek szerint – par excellence kultúrkérdés, könnyen érthető, miért kellett elsősorban a középosztályok nőtársadalmában felmerülnie. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a nőmozgalom örök időnkig a középosztály mozgalma lesz, csak azt jelenti, *hogy ennek a mozgalomnak ma a középosztályok a természetes zászlóvivői*. Minthogy pedig a nőmozgalom tisztán a középosztályok szempontjából is kulturális mozgalom, természetes, hogy egyben demokratikus mozgalom is. Mai kezdetleges formájában nem kapcsolódhatik a szocializmushoz, de nemzetközi jellege szükségszerűen ide fogja kapcsolni s *szociálpolitikái* tendenciái már ma is feléje irányítják. A leánykereskedés, a prostitúció, az anyaság védelme, az alkoholizmus stb. elleni küzdelem a nő politikai szereplésének kezdetén kitűnő előkészítő iskola lesz a társadalmi élet legnagyobb formáiban való részese-déshez. A házasság s a nemi élet súlyos kultúrproblémáit csupán női ösztön, az eddigelé kizárólag nemi jellegű női ösztön fogja a legteljesebb liberalizmussal megoldatni. Kétségtelennek tűnik az is, hogy az évezredes elzárkózás után a közéletbe frissen belépő nőtársadalom magával fogja hozni kényszerű „gyengédségének” számtalan nagy értékét s a „new wothers of a new world” parlamenti többsége például aligha fog majd az embergyilkoló háború híve lenni.

Mindebből természetesen nem következik az, hogy a feminizmust ma nem lehet kijátszani a valódi demokrácia ellen, mint azt a Lukács-kormány nálunk megkísérelte. Alkalmassá teszi erre ma még a nőmozgalmak középosztályi jellege, de ez még nálunk is oly természetellenesnek tűnt, hogy lehetetlen volt diadalra jutnia. A nő politikai felszabadítása csak a demokratizmus jegyében történhetik s nem véletlen, hogy a feminizmus legélesebb harcait a demokratizmus hazájában, Angliában vívja. A Dickinson-bill, mely ez év május havában került az angol alsóház döntése elé, három év óta már a negyedik javaslat, mely a nők számára választójogot követel. A „függőleges metszés” érdekes ábráját mutatja ennek a javaslatnak leszavazása. A képviselők minden párttekintet félretéve szavaztak mellette vagy ellene s ez alkalommal szemben

állott az a két államférfi, kiket közel háromévtizedes politikai fegyverbarátság fűzött össze: Sir Edward Grey s Asquith, ki ellene szavazott. Arról volt szó, hogy minden 25 éven felüli, önálló háztartással bíró nőnek vagy önálló háztartású férfi feleségének megadják az aktív és passzív választójogot. Ez a javaslat hat millió angol nőt vitt volna bele a politikai életbe. A javaslatot csupán 47 szótöbbséggel vetették el; mellette szavaztak Grey, Lloyd George, John Burns, Sir Rufus Isaacs (kormány), Balfour, Bonar Law (ellenzék) az ismertek közül, ellene Asquith, Churchill, A. Chamberlain (kormány). Az alsóház számos *testvérpárja* közül *nyolc* ellentétesen szavazott: az egyik testvér a javaslat mellett, a másik ellene. Ezt a különös jelenséget nem tekinthetjük ugyan a történelmi materializmus cáfolatának, de mindenesetre figyelmeztetésnek arra, hogy ez a módszer – mint minden módszer – csak megváltozott jelenségcsoportokra alkalmazható, ezeken kívül irányító nem lehet.

Az idő immár kényszerítően figyelmezteti mindenütt az Asquith-féle demokratákat a nő jogának elismerésére s ha szándékosság nem lett volna, szimbólumnak is beválhatott volna, hogy amikor az elnök a szavazás eredményét kihirdette, ugyanakkor egész London rémülten vette tudomásul, hogy a szélső suffragettek, a női jogok e minden tiszteletet megérdemlő forradalmárjai, felakarták robbantani a Szent Pál-székesegyházat, az ősi Anglia büszke emlékét.

Csécsey Imre.

SZEMLE.

Az angol példa.

Tisza István és Lukács László egész parlamenti programja az „angol példa” meséjén alapszik. Az „angol példa” ad jogot arra, hogy „a parlamenti élet zavartalan működésének helyreállítása céljából” azt minden eszközzel megzavarják és ugyanez a veszedelmes példa teszi szükségessé, hogy az obstrukciót a parlamentarizmus feláldozása árán is letörjék. Valóban, aki vérbeli angolnak érzi magát, mint Lukács és mint Tisza, az nem találja helyét ebben a jelszavak után indulói mint Herczeg Ferenc radikálisainkat nevezte, „balkáni” Magyarországon. Hiába, hiába, más dolog Angliában állam férfiúnak lenni és más dolog Magyarországon. Szegény Lukács ezt drágán tanulta meg.

Ez a beállítás azonban némileg erőszakos, sőt mondhatnék, önkényes. Szemünk előtt zajlik le most Anglia parlamentjében és annak vizsgáló bizottságában, sajtójában és törvényszéki tárgyalásain egy olyan ügy, amelyből megtanulhattuk, hogy mi az angol parlamenti élet sajátossága és mi az az „angol példa”. Mert olyan példás volt ez és olyan angolos, hogy megérezte a hatását a korrump Amerika, a kitanult Franciaország, a viharedzett Olaszország, a rosszhírű Oroszország és az álszenteskedő Németország egyaránt. Egy panama-port tárgyalt Anglia le, annyi erkölcsi fegyellemmel, annyi nyíltsággal és mondjuk meg mindjárt, olyan felmentő és felszabadító eredménnyel, aminőt csak a legjobb politikai iskolázás tud nevelni. Mintha nem a hírhedt

Marconi-ügyben hallgatta volna meg a Ház a megvádolt Lloyd George-ot, hanem a főrendiház megszüntetése, a földreform, a választójog kiterjesztése, vagy a szekularizáció valamelyik nagyszerű lendületű aktuális Kérdésében szólalt volna fel ez a páratlanul népszerű államférfiú. Őszintén bevallotta: történt hiba, történt meggondolatlanság, történt elővigyázatatlanság is, mert a hamis látszatot óvatosabban kellett volna kerülni. De minden, ami történt, nyíltan, jellemesen és becsületesen történt. . .

Az angol Attorney-Generalt, aki részben igazságügyminisztert, részben koronaügyési hatáskörrel bír, Sir Isaac Rufust azzal vádolták meg, hogy Lloyd George pénzügyminiszter-társával egyetemben a Marconi-társaságtól részvényeket vett, amikor pedig öccse, mint ezen társaság vezérigazgatója, az angol állammal üzleti viszonyban van. A miniszterek – így szólt a vád – hivatali információjukat felhasználva, akartak vagyoni nyereségre szert tenni.

Példás volt és angol az a mód, amelyen a miniszterek ügyét elbírálták. A miniszterelnök felállott és páratlan szigorúsággal szövegezte meg előre azt a mértéket, amelyet a gyanúsítottaknak meg kell ütniök ahhoz, hogy tisztázva legyenek. „Miniszternek nem szabad semmiféle szívességet sem igénybe venni olyanoktól, akik a kormánnyal üzleti összeköttetésben vannak, vagy azzal ilyent keresnek. Miniszternek nem szabad olyan ügyben résztvennie, amelyben vagyoni magánérdeke bármily elképzelhető módon közmegegyezésével ellentétbe juthat.” így az angol példa. Ellenben példátlan és magyaros volt, amikor Tisza a panamázók Napóleonjának bélyegzett Lukácsot röviden Széchenyihez hasonlította! Angolos volt és példás, hogy Lloyd George saját magánkönyveit a bizottság rendelkezésére bocsátotta, bár, mint maga mondotta, nem hiszi, hogy erre sokan hajlandók' volnának. . . . Hiába célzott itt magyar kollégájára, mert ez igenis, még a tárgyalás előtt kijelentette, hogy az ő élete felütött könyv, amelynek minden lapja nyitva áll! íme, az angol példa hatása. De példátlan volt és magyaros, hogy amikor komolyra fordult a dolog, akkor a gyáva Lukács, ahol tehetette, a tanuk szájára lakatot tett és mint Vázsonyi mondotta, összeragasztotta a lapokat élete nyitott könyvében!

A Marconi-ügy azt derítette ki, hogy a miniszterek egy másik (amerikai) társaságtól vettek részvényeket és hogy ennek semminemű érdekeltége az angol társaságban nem volt. Napi árfolyamon vásároltak és még veszítettek is rajta. Ezekután szinte hihetetlenül hangzanék az a kíméletlenség és az a szigor, amelylyel az Attorney-Generalt (amikor testvérének egy rágalmozást perében tanúul kihallgattatott) a védelem faggatta, ha nem magyarázná meg éppen a tanú erkölcsisége, hogy az a megterhelést meg sem érzi, sőt inkább kívánja. A bíróság engedelmével tett fel a védelem a pusztán tanúképp szereplő Sir Isaac Rufushoz, a brit világbirodalom aktív koronaügyéséhez és igazságügyminiszteréhez egy személyben, olyan kérdéseket, amelyek a kényesség és kínosság egész skáláját kimerítették. Corrupt, incorrect, improper, indecent, unfair, indiscrete és más hasonló kifejezések végtelen fokozatait kellett sorban tagadással meghazudtolnia a tanúnak ahhoz, hogy vallomását teljesen jóhiszeműnek fogadja el a bíróság. Ilyen körülményesen intézik el az ilyen ügyet Angliában.

Nálunk ezt egyszerűbben végzik el. Ha egy önző klikknek pénz kell, hogy megvesztegetett és megfélemlített oláhokkal leszavaztassa a magyar szavazókat, ha garázda rendőrlegények kellene, hogy ökölrel, karddal és revolverrel verjék széjjel a népképviselőket, ha sajtóra van

szükségük, amely mindent helyeseljen és pártra, amelyet a váltótárcájukban tarthassanak, akkor egyszerűen belenyúlnak az államkasszába és lopnak, csalnak, sikkasztanak, ahogy jól esik.

„Mit, és még ez ellen szólni merészel valaki? – No, várjatok csak, – hol is az az „angol példa!”” (p. k.)

Külügyi blamázsok.

Igaz, mi vagyunk a külügyi blamázsok első helyezettjei, de valljuk meg, jó társaságban vagyunk. Berchthold, a rekordverő mellett helyre jutnak még Poincaré, a Balkán-békéltetések többszörös letörtje és Sasonow is csak közepesen jó képet tud már vágni a nagyon rossz játékhoz; de az egész európai koncert, a nagyhatalmak szentszövetsége, minden diplomáciák legfőbb egysége és foglalata az, amely kimondhatatlanul és végzetesen nevetségessé tette magát. Ha ugyan a Balkánon is olyan jó élclopok vannak, mint a „Simplicissimus”, a „Jugend” és a „Rire”, akkor most kamatoskamattal nevetik vissza Európán azt, amit huszonöt éven át Európa rajtuk elmosolygott.

A diplomácia csődje azonban többet jelent, mint humoros témát. Az újkor államai nem képesek az alattvalók szemében az erkölcsi vezér szerepét játszani. Míg a középkor társadalmi szervezetében az egyházzal szövetkezett az állam, a hit és a tekintély legtisztább forrása, mintegy közölte alattvalóival az igaz ut titkát és parancsaival azok követésére kötelezte őket, addig az újkor alakulatai az erkölcs letéteményeseivé mindjobban magát a társadalmat, végül a családot, sőt az egyént tették. Ma már megszokott igazság, hogy az erkölcs terén az egyéni megítélés a legszigorúbb, a társadalmi ennél enyhébb, de legenyhébb az, amelyet az állam büntető törvénye hirdet, az amelyet a pénzügyminiszter adóforrásai tüntetnek fel, amelyet a megadóztatott alkoholizmus és prostitúció árulnak el vigyorogva a költségvetés sorai közül. De befelé az állam, ha lenyel is egynémely megaláztatást, még valahogy fentartja erkölcsi prestízsét. De amint az állam hűbéri szervezete más hasonló szervezetekkel érintkezésbe lép, amint vele hasonló fokon álló pajtásaival összeakad, nem tudja többé szemérmesen egybefogni tógáját és az ártatlan szemlélő ijedten leplezi le a féltve őrzött titkokat. Az államok maguk között, a parlamentek ellenőrzése, az alattvalók kémlelő figyelme nélkül, csak rövid időbe telik és teljesen levetnek minden szemérmét, elvetnek minden contenance-t. Gyerekes hazugság, ugratás, bluff, humbug, ijesztés, kémkedés, árusítás, képmutatás, erőszak – ebből a kisedővő romantikából áll a nemzetközi diplomácia. Ezt letagadni nem nehéz, de beismerni sem. Sir Edward Grey, a női szavazatjog híveként egyszer megfeledezett a diplomatikus reserveről és a nő állami hivatásának védelmében kiszalasztotta, hogy: „külügyi kérdésekben miért nem volna hozzáértése a nőnek, sohasem tudtam megérteni. Ezek a kérdések csak abban különböznek egyéb politikai kérdésektől, hogy sokkal egyszerűbbek és mindenki megértheti őket”. Íme, Pythia kedvéért még Dodona is kompromittálja magát. Miféle dolog lehet ezután az a diplomácia, amely kívülről úgy néz ki, mint egy csapszék, amikor hangulatban van, belülről pedig úgy, mint ahogy azt Sir Edward Grey, a külügyminiszterek szemefénye, állítja. A Balkán-blamázis egyik eredménye tehát az, hogy az állami lét legfőbb megnyilatkozása, amelyet a diplomácia olyan nagyképűen képvisel, elveszítette annyira káros tekintélyének nagy részét.

De hát valóban a Balkán-államok magasabban állanak, mint mi és az ő diplomáciájuk megállt ott, ahol a mienk csődöt mondott? Nem, ellenkezőleg. A korcsmban nem a műveltség győz, hanem a durvaság. A Balkán-diplomácia valóban az európai felett áll, mert még közelebb áll a középkori hűbérállam életéhez, amelynek egyik csöke-

vénye ez az intézmény. Nikita, hiába, nagyobb csibész, mint „Európa legelső gentleman”-ja és Sasonow is messzebb esik a disznóóltól, mint Pasics. Amikor a tanár utak a majálison rablópandúrt játszanak a tanítványokkal, akkor többnyire a tanár urak járnak pórul. A Balkán-diplomácia, tehát nem csoda, hogy győzött és ezzel is bebizonyította, hogy miféle kultúrtermek a diplomácia.

A „diplomácia” kérdésének a megoldására világosan rávilágítanak ezek az események. A társadalom tovább haladt, az állam megmaradt rablólovagnak. De rablólovagok ma már csak a moziban élnek meg, a való életben még a modern disznópásztorok és hegyi rablók is túltesznek rajtuk. Semmi szükségünk sincsen a diplomáciai Don Quixotteknak papírmásé paizsára, amelyet eldobnak maguktól, ha baj van és a szegény Sancho Panzáknak verik el a hátát. (-ly.)

Balogh, a jakobinus.

Robert Meynadier francia publicistának néhány év előtt megjelent egy könyve ezzel a címmel: „A köztársasági eszme Európa monarchikus államaiban”. E sorok írója – mielőtt a királysértésről szóló novella e könyv említése miatt három évig terjedhető fogházzal, négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel s hivatalvesztéssel sújthatná – alattvalói lojalitással kijelenti, hogy annakidején „nyomtatvány útján” igen energikus bíráló alá vette a könyv Magyarországra vonatkozó részeit, sorra cáfolván a francia szerző állításait s ennek következtében kisebb polémiába is bonyolódott Nagy Györggyel, akiről e cikkében fiatalos könnyelműséggel emlékezett meg. E sorok szélső monarchista érzelmű írója ugyanis abban a naiv hitben élt, hogy Magyarországon nincs és belátható időig nem is lehet köztársasági mozgalom s most pirulva kénytelen beismerni, hogy igenis lehet, sőt van is már. A monarchizmus szempontjából annál súlyosabb és vészesebb ez a tünet, mert ennek a mozgalomnak előharca egy exponált állású aktív államférfi, akit a korona iránti törhetetlen ragaszkodásból ezennel leleplezünk s mint perfid árulót átadunk a közmegegyezésnek. A királyságnak eme veszedelmes árulója dr. Balogh Jenő m. kir. igazságügyminiszter, ki a királyság ellen irányuló aknamunkáját a társadalmi rend fenforgatóinak régi módszerével kezdte meg: ideologikus alapon, az eszme fegyvereivel, pontosabban az *összehasonlító államtudomány segítségével ad oculos demonstrálja a köztársasági államforma fölényét a királyság felett*. Az említett titkos jakobinus a parlament elé novelláris törvénymódosítási javaslatot terjeszteti, mely szigorú büntetéssel sújt minden a királyság ellen irányuló politikai akciót s mi hazafiai feladatot vélünk teljesíteni, amikor cinikus gondolatmenetéről ezennel lerántjuk a leplet. Köztudomású, hogy a legnagyobb európai köztársaságban, Franciaországban, senki sem veszi komolyan a királyság híveit, mint ők nevezik: „a király rikkancsait”, A royalista akció néhány kőtyagos nacionalista írónak, antiszemita párbajhősnek s egyéb kétes egyéneknek jámbor mulatsága. Komoly politikusok nem tudják elképzelni, hogy jövője lehetne olyan mozgalomnak, mely a királyság elavult, hasznavehetetlen, destruktív és nevetséges intézményét vissza akarná állítani (pardon, ügyész úr, ne tessék haragudni, Franciaországról beszélünk). Ne felejtjük el, hogy abban a Franciaországban gondolkoznak így, ahol a királyság már kétszer váltotta fel hosszú időre a köztársaságot, ahol tehát elég jogos ok volna féltetni a jelenlegi államformát. Magyarországon ellenben a királyság kilencszázéves fennállása alatt – Kossuth rövid és csupán állítólagos republikánizmusát leszámilva egyetlen komoly támadás sem érte a királyság intézményét. Már pedig az új büntetőnovella indokolása azt mondja, hogy „célszerűnek mutatkozott a Btk. ily irányban való kiegészítése”, aminek célszerűségét azután alapos érvekkel bizonyítja. Mi követ-

kezik ebből? Az, hogy tehát a köztársasági államforma óriási eszmei és gyakorlati fölnyennyel bír a királyság felett, minthogy míg a francia köztársaság nyugodt bizton-
sággal érzi magát a nyeregben, addig a magyar királyság fennállását csak szigora és
sürgős törvények kényszerhatalmával lehet biztosítani, a királyság eszméjének tehát
– fájdalommal állapítjuk meg – a köztudatban nincs igaz és erős alapja, a társa-
dalmi belátás egyszerűen elsöpörheti, mert hisz »a köztársasági eszmének politikai
célzatú terjesztése az alkotmányhoz meleg szeretettel ragaszkodó polgárok egy részében
is azt a benyomást keltheti, hogy a királyság intézménye ellen folytatott küzdelem a
normális államélet megengedett politikai harcai közé tartozik ...» A királyság tehát
gyöngye, vérszegény, örökös halálos veszélynek kitett intézmény, melynek eszmei
alacsonyrendűsége a köztársasággal szemben nyilvánvaló s melynek ennél fogva min-
den racionálisan gondolkodó ember kell, hogy hívévé szegődjék: ezt domborítja ki
ezzel a republikánista cselekvésével Balogh Jenő, aki a köztársasági eszmének titkos
agitátora s akinek üzelmeire ezennel kötelelességszerűleg felhívjuk úgy a magyar királyi
államrendőrség, mint az új novella alapján a köztársasági bűnperekben illetékes ma-
gyar királyi törvényszékek figyelmet. (-ly)

Szimbolikus felírás.

Van valahol egy földszintes ház és azon a következő régi irás: „*Itt állott 1391-ben
udvari tárnokmester Kanizsai Miklós háza, melyet ő florenci Berti Angelától 600 arany-
forintért vett.*” Milyen szuggesztív irás! A fogékony lelket régmúlt aranykorok emlékei
szállongják körül, ha ezt az aranyforintos szózatot olvassa és elmélázik az első, az
eredeti florenci „forintok” árfolyamán, amikor még Zalutnán nem bányásztak és
Körmöcbányán nem verték az érméket. Milyen veszedelmes irás ez. Hátha egy arra
haladó Kanizsai Miklós azért adja el jó sok aranyforintért Berti Angelónak a házat,
hogy mint tárnokmester a camera terhére visszavásárolja azt tőle. Freud szerint az
ilyen irás, amit futólag elolvastunk és észre sem vettük, hogy elolvastuk, később az
öntudatlanból feltámad és megbabonázza cselekedeteinket . . . Az ilyen Írásokat le
kellene kapartatni a falakról.

A fent említett kis ház a budai várban, szemben a m. kir. pénzügyminisztériummal
áll és a fent idézett irást a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Bizottsága
helyezte el rajta 1866-ban, azon a helyen, amelyen Lukács László mindennap elment,
amikor hazahajtott a hivatalából. (-ly.)

MOZGALOM.

Vidéki agitáció.

A demokratikus Magyarország első feltételéért, a választójogért folyó
küzdelem nemrég még súlyos áldozatokat rótt a szabadgondolkodó
mozgalomra. Nem arra a fáradságos és nehéz munkára gondolunk,
amely erőnk az általános választójog eszméjének terjesztésére kötötte
le, hanem arra az el nem végzett tanító és felvilágosító, eszmeérlelő
munkára, amelylyel éppen lekötöttségünknel fogva jórészt adóságok
maradtunk.

De azóta gyökeresen megváltoztak a viszonyok s ami helyes maga-
tartás volt akkor, az értelmetlen és káros eljárás, sőt vétkes
mulasztás volna ma. A választójog már messze túlhaladta az eszme-
érlelés és terjesztés stádiumát. A demokrácia e nagy ügye a mi kezünk-
bőli politikai pártokéba ment át. Nekünk ott most nincs keresni valónk.
Bárhogy fordul is a választójog legközelebbi sorsa, arra mi már kevés

befolyást gyakorolhatunk. Felszabadultunk. A választójogi küzdelemnek már nincs szüksége erőnk javára a nincs semmi értelme annak, hogy minden erőfeszítésünk politikai pártok állhatatosságának és elvhűségének ellenőrzésében merüljön ki. Munkához kell látnunk. A tanítás és felvilágosítás munkája ma újból égetően aktuális. Gyakorlati követeléseink terjesztésével nem várhatunk a nagy harc eldőltéig, mert különben a győzelemét sem fogjuk hasznunkra fordíthatni. Újból meg kell indulni minden vonalon az abban hagyott munkának, mint ahogy ellenségeink sem pihennek s eddig sem pihentek, mert az ő tevékenységük nem merült ki a népjogok makacs ellenzésében, hanem a reakciós tények egész seregét állították a mi semmittevésünkkel szembe. Dolgoznunk kell, nincs semmi indoka további tétlenségünknek.

Ezek a megfontolások képezik kiinduló pontját a *Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesülete* legközelebb megindítandó akciójának. A tanítás és propaganda munkáját akarja újból megindítani szélesebb mederben mint valaha 8 ott, ahol legnagyobb szükség van rá: a vidéken. Az akció célja szabadgondolkodó tömörülések létesítése s országos szervezetünknek általuk való kiépítése.

Azonban a múltak tapasztalatain okulva nem tekintjük közvetlen feladatunknak új vidéki fiókegyesületek alakítását. Az ilyen formális szervezkedésnek mindig megvannak a maga általános és helyi nehézségei, így: a nagyobb taglétszám összehozása, amely anyagi lehetőségeket teremthet az egyesületnek, alkalmas vezetőség és tisztikar, amely elegendő súlylyal képviselje kifelé törekvéseinket, továbbá értékes, a vezetésre alkalmas személyek, akik mintegy tartalékot képezve azonnal átvegyék az egyesület ügyeinek intézését, mihelyt a vezetőket külső okok (üldözések, egzisztenciális támadások) visszavonulásra kényszerítenek. Ezeknek a feltételeknek valamely város szabadgondolkodói csak ritkán tehetnek eleget, azért nem is szabad ragaszkodnunk a szervezkedés ilyen kötött formáihoz. Mindenesetre törekednünk kell megalkotásukra, de egyelőre a szervezkedés egyszerűbb formáival, kisebb egysegeivel is be kell érnünk. A lehetőségekhez kell alkalmazkodnunk. Ha nem tudunk egyebet elérni, mint azt, hogy valamely helyen egy-néhány hívünk lesz, aki a központból leküldött előadókkal évente néhány előadást rendez, kezdetnek ezt is elfogadjuk. De törekedni fogunk kezdettől fogva arra, hogy a velünk összeköttetésben állók érintkezést teremtsenek az illető hely összes velünk rokongondolkodásával. Gyűjtsék össze megbeszélésekre, olvasó szemínáriumokra, kisebb vitákra őket. A központi egyesület gondoskodni fog ez összejövetelek programjáról. Tervet dolgoz ki a legfontosabb természettudományi, szociológiai és bölcséleti kérdések megismerésére és megismertetésére. Összeállítja a legfontosabb olvmányok jegyzékét, ezekből kis könyvtárakat állít össze az összejövetelek számára s a benne résztvevők otthoni továbbképzésére. Az összejövetelek vezetői gondoskodjanak a személyes agitáción túlmenő propagandáról is. Gyűjtsék maguk köré a felsőbb osztályú diákok tanulni vágyó elemeit s rendezzenek előadásokat fővárosi előadókkal a nagyközönség számára és törekvéseink népszerűsítése érdekében. Foglalkozzanak helyi és aktuális kultúrkérdésekkel, tegyék lehetővé a szabadabb felfogású közvélemény megnyilvánulását a központ segítségével rendezendő nyilvános gyűléseken, vitákon, mitingeken.

Próbálkozzanak meg a munkásság, főleg a szervezett munkásság oktatásával, úgy az analfabéták tanításával, mint elemi természettudományi és szociológiai ismeretek népszerű előadásával. Ott, ahol a helyi

viszonyok megengedik nemcsak egyes, a nagyobb nyilvánosságnak szánt előadásokat fog alkalmas előadók kiküldésével lehetővé tenni a központ, hanem a tudományos és világszemléleti ismeretek szabadiskola formájában való terjesztését is.

Ennek a programnak megvalósításához kérjük lapunk olvasóinak támogatását. Jelentkezzenek mindazok, akik a maguk városában részt akarnak venni ebben az organizációban, inkább. Tájékoztatót várunk tőlük arra nézve, hogy a helyi viszonyok milyen lehetőségeket szabnak a fenti program megvalósulásának? Kik azok, akikre az illető helyen bármi tekintetben még számítanunk lehetne? Végül, hogy vállallják-e egyedül vagy másokkal, akciónk megindítását jelentő első program-előadásunk rendezését? Fővárosi elvbarátainkat pedig arra kérjük, hogy jelentsék be ama megbízható s szabadgondolkodó tevékenységre hajlandó vidéki ismerőseik címét, akikhez célunk érdekében bizalommal fordulhatunk. Meggyőződésünk, hogy táborunk immár elég nagy ahhoz, hogy csekély munkakészséggel is jelentékeny eredményeket érhessünk el programunk megvalósításában.

A Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesülete.

Martinovics-ünnep.

A Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesülete az idén is méltóan ünnepelte meg *Martinovics* emlékét. A május hó 31-én megtartott emlékünnepre, amelyet *Lengyel Imre*, ny. kir. táblabíró, Egyesületünk elnöke nyitott meg lelkes és temperamentumos beszéddel, a régi képviselőház üléstermét megtöltő nagy és díszes közönség gyűlt egybe. A Martinovics-beszédet *Pogány József* mondta, akinek fejtegetéseit élénk figyelemmel és kitörő tetszéssel kísérte mindvégig az ünneplő közönség. Pragmatikus módon, történelmi adatokra és forrásokra való közvetlen hivatkozással fejtegette *Pogány*, hogy Martinovicsék vállalkozása nem éretlen érzelmi politika vagy szépirodalmi játék volt, hanem komoly és következetes forradalmi összeesküvés. Utána *Karinthy Frigyes* rendkívül hatásosan olvasta fel „*Martinovics*” című elbeszélő költeményét, amely a jelenlevőkre mély benyomást tett. Az ünnep további szónoka *Polányi Károly* volt, akinek beszédét a teljesen jogtalanul ott tartózkodó rendőrtisztviselő állandóan félbeszakította. A mozgalmunk ellen felhozott érveket cáfolta sorra és bebizonyította, hogy ellenfeleinkre sokkal jobban illik a hagyománysértés és az ideálok lerombolásának vádja, mint reánk szabadgondolkodókra. A haladás és a panama viszonyára rátérve azt mondta: „Rosszul gondolta Lukács, hogy elég a haladás sasmadarának a farkára sóhinteni ahhoz, hogy elfoghassa azt.” A parlamenti „hagyományokba gázoló Tiszát „apache-szabadgondolkodó”-nak nevezte, aki mint egy megfordított Galilei, az igazság ítélőszéke előtt konokul megmarad amellett, hogy: „Mégsem mozog a föld!”

Selmechánya.

A Szabadgondolkodók Selmechányai Körében június hó 4-én *Marschan Géza*, a Társadalmi Múzeum titkára, tagtársunk tartott „Demokrácia” címen magasszínvonalú tudományos előadást. Az előadás után megtartott tisztújításon az egyesület tisztikara a következőképpen alakult meg: *Szentistványi Gyula* főbányatan. és főisk. tanár, díszelnök; *Árkossy Béla* bányatan., elnök; *Klaniczay Sándor* lyc. tanár, ügyv. alelnök; *Dr. Oswald Béla* bányajogász, titkár; *Lukács Ottó* főisk. hallgató, pénztáros; *Nemes Hugó* bankügy vezető, ellenőr; *Róczy Jenő* főiek, hallgató, jegyző.